

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Јавни бележник као повереник суда
(мастер рад)

Ментор:

Доц. др Новак Крстић

Кандидат:

Тијана Миленковић

Број индекса: М002/18 – О

Ниш, 2020.

Садржај:

УВОД	1
I. УВОЂЕЊЕ ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИШТВА У ПРАВНИ СИСТЕМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	4
II. О ПОСЛОВИМА У ИЗВОРНОЈ НАДЛЕЖНОСТИ ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	6
1. Састављање јавнобележничких исправа	6
1.1. Овлашћења јавног бележника у области промета непокретности.....	10
1.2. Овлашћења јавног бележника приликом састављања јавнобележничког завештања и закључења правних послова од значаја за установу наслеђивања	12
1.3. Овлашћења јавног бележника у породичноправним стварима.....	15
2. Јавнобележнички депозит	17
III. ПОСЛОВИ КОЈЕ ЈАВНОМ БЕЛЕЖНИКУ ПОВЕРАВА СУД	19
1. Основне напомене.....	19
2. Ограничења у поверавању поступака и појединих процесних радњи јавном бележнику у праву Србије	20
3. Поверавање спровођења поступака јавном бележнику	23
3.1. Поступак за расправљање заоставштине у Републици Србији	24
3.1.1. Начин и поступак поверавања	25
3.1.2. Оцена целисходности поверавања	26
3.1.3. Спровођење оставинског поступка од стране јавног бележника и надзор над његовим радом	27
3.2. Други поступци који могу бити поверени јавним бележницима у праву Србије .	29
3.3. Поступак за расправљање заоставштине у правима држава бивше СФРЈ.....	30
4. Поверавање појединих процесних радњи јавном бележнику	37
4.1. Претходне радње у оставинском поступку у праву Републике Србије.....	38
4.1.1. Састављање смртовнице	38

4.1.2. Попис и процена заоставштине	40
4.1.3. Привремене мере за обезбеђење заоставштине	42
4.2. Претходне радње у оставинском поступку у правима држава бивше СФРЈ	45
5. О оправданости поверавања појединих процесних радњи и поступака јавном бележнику	48
IV. ЈАВНИ БЕЛЕЖНИК КАО ПОВЕРЕНИК СУДА У ПРАКСИ.....	50
1. Предмет, циљ и метод истраживања.....	50
2. Резултати истраживања.....	51
V. ЈАВНИ БЕЛЕЖНИК КАО ПОВЕРЕНИК СУДА <i>DE LEGE FERENDA</i>	54
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	57
КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА	63
ПРОПИСИ	66
ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОР	67
САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	68
SUMMARY AND KEY WORDS.....	69
БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА	70

УВОД

Правни систем савремене државе готово је немогуће замислити без службе јавног бележништва и његових бројних функција. Нотаријат представља незаобилазни „инструмент“ функционисања правног промета. Делатност јавних бележника је комплексна и укључује како послове који спадају у њихову изворну надлежност, тако и поверене послове, са настојањем да се остваре одређени правнополитички циљеви.

У литератури се, као колевка јавног бележништва, најчешће наводи Рим, а као први носиоци нотарске службе табелиони,¹ премда се његови први облици појављују још у време најстаријих цивилизација.² На балканским просторима, јавно бележништво се појављује у средњем веку, а носиоци ове делатности били су пристави и номици, о чијем постојању сведоче поједини формални правни извори, међу њима и Душанов законик.³ С друге стране, темеље нотаријата на нашим просторима, са карактеристикама које данас има, поставио је Закон о јавним бележницима Краљевине Југославије из 1930. године.⁴ Након Другог светског рата, у Србији није постојао нотаријат као самостална правосудна професија, а послове које су пре рата обављали јавни бележници преузели су судови и органи локалне самоуправе.⁵

Основни правни извор јавнобележничког права у Републици Србији данас представља Закон о јавном бележништву,⁶ донесен 5. маја 2011. године, а чија се већина одредаба почела примењивати 1. септембра 2014. године. Појачана правна сигурност,

¹ V. Vuletić, Latinski notarijat: temelji i izgradnja, *Pravni život*, бр. 12, 2012, стр. 65.

² У Месопотамији, улога писара била је слична улози данашњег нотара; он је правно уобличавао сагласност воља странака, уносећи податке о битним елементима уговора на глинене плочице. *Ibid.* стр. 63.

³ С. Аврамовић, Правноисторијски аспекти нотаријата, у: Д. Хибер (прир.), *Јавнобележничко право*, Београд, 2005, стр. 58–62.

⁴ *Сл. новине Краљевине Југославије*, бр.20/1930, 22/1931 и 72/1931.

⁵ М. Živković, V. Živković, О увођењу бележништва у Србији, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 63 (2), 2013, стр. 434–435.

⁶ *Сл. гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – други закон, 93/2014 – други закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015. Као главни извор у овој области права, Закон о јавном бележништву обрађује питања положаја и делатности јавног бележника, удруживања јавних бележника и односа према државним органима, те јавнобележнички депозит. Поједине сфере делатности нотара уређују други закони.

убрзање правног промета, растерећење правосудног апарата – само су неки од позитивних помака остварених са поновним увођењем ове правничке професије у правни поредак Републике Србије. Овим законом устројен је, као и у већини земаља европско-континенталног правног круга, латински тип нотаријата.⁷ Јавни бележник је учени правник на кога је држава пренела одређене послове из своје надлежности, да их врши самостално и независно, као своје искључиво и стално занимање; он узима од странака изјаве воље и даје им одређену форму, са чим у вези издаје исправе које имају снагу јавних исправа; потврђује чињенице, саветује странке о питањима која су предмет његове делатности, а предузима и бројне друге радње и послове одређене законом.⁸

Делатност јавног бележника чине послови изворне и делегиране надлежности. Наиме, поред послова у вези са којима надлежност нотара проистиче из закона, те је називамо изворном надлежношћу, постоје послови на чије их обављање овлашћује суд. То ће бити они поступци и радње који нису у искључивој надлежности суда, па исте могу поверити на обављање јавним бележницима. Реч је о ванпарничним поступцима или процесним радњама за које је законодавац оценио да могу ефикасно и квалитетно бити спроведени од стране јавног бележника. Како се поменути послови могу, али не морају поверити јавном бележнику, дискреционо је право суда да одлучи да ли ће те поступке и радње спровести сам или их поверити нотарима.

Овај мастер рад ће за предмет имати анализу послова делегиране надлежности нотара. На избор ове теме утицао је значај поступања јавног бележника као повереника суда, који на овај начин доприноси растерећењу правосудног апарата а, самим тим, ефикасности и ефективности читавог правног система. Циљ мастер рада јесте ближе упознавање са радњама и поступцима које суд може поверити јавном бележнику. У светлу

⁷ Типови нотаријата класификују се на различите начине. Најчешћа је подела на латински, англосаксонски и државни тип бележничтва, мада се може срести и подела на два система: англосаксонски и европски систем нотаријата, који се даље дели на државни и латински модел нотаријата. За разлику од латинског нотара, који се не налази у службеничком односу према држави, нотар је према државном моделу нотаријата чиновник државе, са положајем сличним положају судије. У англосаксонском правном систему нотар има знатно мања овлашћења од нотара европско-континенталног правног система. Он претежно обавља послове овере исправа. Више: Д. Клежић-Поровић, *Правна природа јавног бележничтва*, *Правни записи*, бр. 2, 2010, стр. 342 и даље; Б. Кузмановић, Појам, историјски развој и значај јавног бележничтва, *Билтен Републичког јавног правобранилаштва*, бр. 4, 2012, стр. 81–82.

⁸ Више: Д. Ђурђевић, Правни положај нотара у европским правним порецима и у српском праву, у: С. Лилић (прир.), *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Србије*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2011, стр. 156 и даље; V. Vuletić, *op. cit.* стр. 62 и даље.

правних односа у чијем уређивању учествује јавни бележник као повереник суда, значај овог рада огледа се у потреби готово сваког појединца да буде упознат са његовим овлашћењима, било да се ради о састављању смртвнице, као појединачној процесној радњи, или о спровођењу читавог оставинског поступка, нарочито имајући у виду улогу јавног бележника у савременом правном промету и његов допринос обезбеђењу правне сигурности грађана.

Кроз одређене теоријске ставове и призму домаћих и страних позитивноправних решења, анализираћемо овај сегмент деловања нотара у појединим правним системима, а пре свега у српском праву. У циљу сагледавања практичне примене законских норми, односно добијања података о томе у којој се мери судови користе могућношћу поверавања радњи и поступака из своје надлежности нотарима, спроведено је емпиријско истраживање. Резултати до којих смо дошли у извесној мери осветљавају практичну димензију делатности нотара као повереника суда и могу послужити као основа за даља истраживања ове области њиховог деловања.

Структуру овог рада чини неколико поглавља. Поред увода и закључних разматрања, на самом почетку биће речи о увођењу службе јавног бележништва у домаћи правни поредак, са краћим освртом на послове изворне надлежности нотара, које он обавља. Централни део рада заузеће поглавље о пословима и поступцима које нотар врши као повереник суда, са акцентом на оставински поступак, чије се спровођење најчешће поверава јавним бележницима. Са циљем уочавања сличности и разлика у вези са поверавањем послова нотарима од стране судова, анализираћемо решења у правима бивших југословенских република и поједине теоријске ставове, на бази чега ћемо изнети поједине предлоге у вези делегираних послова нотара *de lege ferenda*. У посебном поглављу изнећемо и резултате истраживања спроведеног у разговору са јавним бележницима на територији града Лесковца и града Ниша.

I. УВОЂЕЊЕ ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИШТВА У ПРАВНИ СИСТЕМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

На тлу Републике Србије, јавно бележништво се први пут појављује 1930. године, са доношењем Закона о јавним бележницима Краљевине Југославије. Он представља основу јавнобележничких законских аката скоро свих бивших југословенских република, па је његов значај за ову материју неспоран. У области бележништва, територија краљевине била је хетерогено правно подручје, па је постојала потреба да се оно јединствено уреди и да се ова служба уведе на подручјима на којима до тада није постојала.⁹

Јавно бележништво Краљевине Југославије имало је за основу латински тип нотаријата, те је делокруг послова које је јавни бележник тада имао унеколико сличан данашњем. Њега су чинили послови изворне надлежности и послови поверени од стране суда. У изворну надлежност нотара спадало је састављање и отправљање исправа о правним пословима, изјавама и чињеницама, те преузимање на чување исправа, новца и хартија од вредности.¹⁰

За поједине приватноправне односе, овај закон је предвиђао форму јавнобележничког акта, те је јавни бележник у вези са тиме састављао исправе. Примера ради, то су били брачноимовински уговори, уговори о наслеђивању, уговори о усвојењу.¹¹ Делатност јавног бележника чинило је и потврђивање чињеница као што су: да ли је неко лице у животу, потврде о саопштавању исправа, те о закључцима седница јавних скупштина.¹² За разлику од данас важећег закона, који нормира искључиву надлежност нотара за послове овере, Закон о јавним бележницима Краљевине Југославије

⁹ Служба јавног бележништва је већ постојала у државама које су пре 1918. године биле у саставу Аустроугарске монархије, изузев Босне и Херцеговине. Пре доношења овог закона, на територији Србије она је постојала само на подручју Војводине. Г. Дракић, Нормативно уређење установе јавног бележништва у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (Краљевини Југославији), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2014, стр. 201.

¹⁰ М. Крешић, *Закон о јавним билежницима Краљевине Југославије из 1930*, *Зборник Правног факултета у Загребу*, бр. 63 (2), 2013, стр. 363.

¹¹ М. Трговчевић-Прокић, *Овлашћења јавног бележника*, Београд, 2007, Службени гласник, стр. 44.

¹² *Ibid.*

предвиђао је паралелну надлежност јавног бележника и суда за послове видмирања – овере преписа и легализације – овере потписа.¹³

Доношењем Закона о јавном бележништву Краљевине Југославије, а са намером да се судови растерете поступака у којима се није ауторитативно одлучивало о предмету спора, део судске надлежности из ванпарничне материје пренет је на нотаре. Када говоримо о јавном бележнику као поверенику суда, овај закон је разликовао радње и поступке који су му морали бити поверени од оних које му је суд могао, али није морао поверити.¹⁴ Суд је јавном бележнику морао поверити спровођење оставинског поступка.¹⁵ Круг радњи које је суд могао, а није морао поверити обухвата печатење и израду инвентара стечајне масе, састављање или испитивање тачности рачуна положених од старатеља, принудних и осталих управитеља већих имовина, и друге радње.¹⁶ Поред наведеног, јавни бележници су могли да обављају поједине адвокатске послове, односно послове заступања само у неспорним ванпарничним стварима, или када се радило о случају у вези са исправом коју је сачинио односни јавни бележник.¹⁷

Овај закон се примењивао до 1944. године, када је председништво АВНОЈ – а донело одлуку о укидању јавних бележника и јавнобележничких комора.¹⁸ Служба јавног бележништва је на територији Југославије престала да постоји, а послови које су пре рата обављали јавни бележници поверени су судовима и органима локалне самоуправе.¹⁹

На поновном увођењу ове правничке професије у домаћи правни систем и доношењу закона у овој области почело се поново радити деведесетих година прошлог века.²⁰ Након више неуспелих покушаја, радна група оформљена крајем 2007. године израдила је нацрт Закона о јавном бележништву, који је Народна Скупштина Републике

¹³ *Ibid.* стр. 46.

¹⁴ М. Крешић, *op. cit.* стр. 364–365.

¹⁵ Ипак, предвиђени су и извесни изузеци од овог правила. Тако, суд је из важних разлога могао одлучити да самостално спроведе оставински поступак или да бележнику одузме даље спровођење оставинске расправе. Који су то „важни разлози“ законодавац није дефинисао, па се овај правни стандард могао широко тумачити. Осим тога, и наследници су могли у року од 15 дана пошто буду обавештени од суда или нотара о смрти оставиоца, да споразумно изјаве да ће сами спровести оставинску расправу. § 221. и § 222. Закона о јавним бележницима Краљевине Југославије.

¹⁶ § 223. ст. 1. Закона о јавним бележницима Краљевине Југославије.

¹⁷ М. Živković, V. Živković, *op. cit.* стр. 434.

¹⁸ М. Крешић, *op. cit.* стр. 363.

¹⁹ М. Živković, V. Živković, *op. cit.* стр. 436.

²⁰ Први покушај учињен је 1996. године, када је сачињен први предлог Закона о јавним бележницима. *Ibid.*

Србије коначно усвојила 5. маја 2011. године. Први јавни бележници почели су са радом 1. септембра 2014. године, када су се за то створили услови и већина норми овог закона почела примењивати. До данас, овај закон је више пута мењан и допуњаван.

II. О ПОСЛОВИМА У ИЗВОРНОЈ НАДЛЕЖНОСТИ ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Јавном бележнику, као стручњаку у области права кога именује министар надлежан за послове правосуђа, законом су у надлежност пренети послови који изворно припадају држави, те он поверена јавна овлашћења врши у своје име, али у јавном интересу. Зато њега не обавезују само правила правничке струке, већ и јавно поверење које му је указано и уверење друштва да послове обавља у духу *bona fides*.²¹

Садржина делатности јавних бележника регулисана је највећим делом Законом о јавном бележничтву.²² Њени носиоци овлашћени су на предузимање многобројних послова, од којих поједини спадају у изворну, а други у делегирану надлежност. Послови на чије је предузимање закон овластио јавног бележника чине његову изворну надлежност. Основна делатност јавног бележника је сачињавање нотарских аката,²³ а у изворну надлежност спада и пријем новца, хартија од вредности, драгоцености, различитих исправа и докумената у јавнобележнички депозит на чување.

1. Састављање јавнобележничких исправа

Нотарски акт је свака исправа коју сачини нотар у оквиру своје надлежности.²⁴ Закон о јавном бележничтву регулисао је питања врсте, облика и садржине

²¹ М. Karanikić Mirić, Odgovornost javnih beležnika u srpskom građanskom pravu, *Pravni život*, br. 10/2014, стр. 563-564.

²² Чл. 4. Закона о јавном бележничтву.

²³ Д. Ђурђевић, Правни положај нотара у европским правним порецима и у српском праву, стр. 156.

²⁴ К. Senjak, Notarijat i izvršnost notarskih akata, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 63, (2), 2013, стр. 460.

јавнобележничких исправа, као и начин њиховог издавања и чувања, док је сам поступак састављања исправе регулисан одредбама Закона о ванпарничном поступку.²⁵

Јавни бележник саставља, оверава и издаје јавне исправе о правним пословима, изјавама и чињеницама на којима се заснивају права. Такође, он оверава и разноврсне приватне исправе.²⁶ Приликом састављања исправа, нотар узима од странака изјаве воље и даје им одговарајућу правну форму. Дакле, задатак је нотара да кроз разговор са странкама сазна, анализира и уобличи њихову вољу, те да исту јасно и недвосмислено преточи у нотарски акт, уважавајући њихове интересе.²⁷ Тако можемо рећи да приликом сачињавања јавнобележничких исправа фигурира и његова обавеза на подучавање и саветовање странака у вези са исправом која се сачињава и последицама правног посла који се предузима, а како би се задовољили њихови интереси и превенирали евентуални будући спорови.²⁸

У јавнобележничке исправе, према Закону о јавном бележништву Републике Србије, спадају јавнобележнички запис, јавнобележнички записник, јавнобележничка потврда, јавнобележничка овера и јавнобележнички солемнизована исправа.²⁹ Свака од ових исправа има карактер јавне исправе, под условом да је издата од стране јавног бележника и у границама његове надлежности, те да је сачињена у законом прописаној форми.^{30, 31}

Јавнобележнички запис је исправа о правним пословима и уговорима, коју јавни бележник сачињава по казивању странака, а која има законом прописану садржину.³² Чл. 82. Закона о јавном бележништву предвидео је уговоре и правне послове који морају бити

²⁵ Чл. 164–182. Закона о ванпарничном поступку, *Сл. гласник РС*, бр.25/82 и 48/88 и *Сл. гласник РС*.бр. 46/95 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 – др. закон.

²⁶ Чл. 4. ст. 1. тач. 1. Закона о јавном бележништву.

²⁷ У том смислу: V. Korać, *Doprinos notara sigurnosti pravnog prometa, Ohrid School of Law, Third International Scientific Conference*, Ohrid, br. 6, 2017, стр. 84.

²⁸ Због ове своје функције, нотаријат се означава и као „превентивно правосуђе“. *Ibid.* стр. 83.

²⁹ Чл. 6. Закона о јавном бележништву.

³⁰ М. Трговчевић-Прокић, *Овлашћења јавног бележника*, стр. 258.

³¹ Према критеријуму издаваоца исправе, исте се могу поделити на јавне и приватне. Јавне исправе су оне које су издате од стране државног органа у оквиру своје надлежности, те исправе издате од стране самосталних или других организација о пословима које врше на основу јавне власти. Приватне исправе су исправе издате од стране физичког лица, односно органа или организације које не врше јавну власт. К. Senjak, *op. cit.* стр. 453.

³² Чл. 84. Закона о јавном бележништву.

сачињени у форми јавнобележничког записа, а који ће у супротном бити без правног дејства.³³ Уједно, јавнобележнички запис пружа странкама највиши спепен правне сигурности у погледу пуноважности правног посла и представља најстрожу јавнобележничку форму.³⁴ Приликом састављања записа у вези са сачињавањем појединих правних послова, јавни бележник има посебна овлашћења и обавезе, о чему ће посебно бити речи.

Јавнобележнички записник је исправа којом јавни бележник засведочава поједине догађаје, изјаве и радње од значаја за правни промет.³⁵ Дакле, овом исправом се, за разлику од јавнобележничког записа којим се нешто одређује, констатују одређене релевантне чињенице.³⁶ Закон о јавном бележништву је предвидео чињенице, радње и изјаве у вези са којим јавни бележник може сачинити ову исправу, те њену садржину.³⁷

У оквиру своје изворне надлежности, јавни бележник странкама издаје различите потврде, које оне могу користити за остваривање одређених права пред другим органима, домаћим и страним.³⁸ У неким случајевима, јавни бележник на захтев странке мора издати потврду,³⁹ док у другим то може али не мора учинити. Примера ради, јавни бележник је овлашћен да изда потврду да је одређено лице у животу, потврду о протесту менице или чека, потврду да је изјава воље која се по закону мора саопштити одређеном лицу у присуству јавног бележника била и саопштена и друге.⁴⁰

Радња којом јавни бележник потврђује веродостојност одређене исправе назива се јавнобележничка овера,⁴¹ а која се врши стављањем клаузуле о овери на одређену

³³ Запис је, као обавезна форма, наведеним чланом закона предвиђен за уговоре о промету непокретности пословно неспособних лица, споразуме о законском издржавању и уговоре о хипотеци, као и за заложну изјаву, када имају карактер извршне исправе.

³⁴ А. Георгиев, *Делатност јавних бележника у Републици Србији*, мастер рад, 2019, Ниш, стр. 26.

³⁵ Д. Ђурђевић, *Јавни бележници – ко су и шта раде*, Београд, 2014, Јавнобележничка комора Србије, стр. 11.

³⁶ А. Георгиев, *op. cit.* стр. 43.

³⁷ Чл. 86–89. Закона о јавном бележништву.

³⁸ Д. Ђурђевић, *Јавни бележници – ко су и шта раде*, стр. 11.

³⁹ Јавни бележник је, на пример, дужан на захтев странке издати потврду о томе да је сачињена јавнобележничка исправа, као и потврду о наплаћеним трошковима. Видети: чл. 90. Закона о јавном бележништву.

⁴⁰ Чл. 91. Закона о јавном бележништву.

⁴¹ Д. Ђурђевић, *Јавни бележници – ко су и шта раде*, стр. 11.

исправу.⁴² Предмет овере може бити потпис, рукопис, препис, копија одређене исправе, превод, извод из јавних, трговачких или пословних књига, штампаних примерака електронских докумената, као и одлука органа управљања правног лица.⁴³ Овером потписа јавни бележник потврђује да је одређену исправу, у његовом присуству, потписао њен издавалац, овером преписа да је препис одређене исправе истоветан са изворником, овером копије да је копија идентична са изворником, а овером превода да превод исправе одговара у свему садржини изворног текста на страном језику.⁴⁴ Јавнобележничке овере (тзв. „мале“ овере) представљају најчешћи и најобимнији део бележничке делатности.

Потврђивање нејавне исправе – солемнизација врши се тако што се на нејавну исправу ставља клаузула о потврђивању – солемнизациона клаузула.⁴⁵ Њоме јавни бележник потврђује да је странкама у његовом присуству исправа прочитана и да су оне изјавиле да исправа у свему одговара њиховој вољи, те да су је својеручно потписале,^{46, 47} због чега таква исправа има доказну снагу јавне исправе.⁴⁸ Чл. 93. Закона о јавном бележништву предвиђа уговоре који се нарочито имају закључити у овој јавнобележничкој форми,⁴⁹ а наследноправним и породичноправним прописима она је нормирана и за више уговора од значаја за сферу наслеђивања и породичних односа.

У даљем тексту рада указаћемо укратко на овлашћења и обавезе нотара приликом закључења уговора о промету непокретности, и уговора у сфери породичног и наследног права, као врло значајном аспекту јавнобележничке делатности.

⁴² Садржина клаузула о оверавању нормирана је одредбама Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа (*Сл. гласник РС*, бр. 93/2014, 22/2015 и 87/2018); чл. 5. нормира садржину клаузуле о оверавању потписа, која се сходно примењује у поступку оверавања рукописа, а чл. 21. предвиђа садржину клаузуле о оверавању преписа.

⁴³ Д. Ђурђевић, *Јавнобележничка делатност*, Београд, 2014, Досије студио, стр. 237.

⁴⁴ Д. Ђурђевић, *Јавни бележници – ко су и шта раде*, стр. 12.

⁴⁵ Садржина клаузуле о потврђивању регулисана је чланом 93б. Закона о јавном бележништву.

⁴⁶ Чл. 93а. Закона о јавном бележништву.

⁴⁷ За разлику од солемнизације, када оверава потпис, јавни бележник само потврђује да је у његовом присуству странка потписала исправу или постојећи потпис признала за свој, због чега доказну снагу јавне исправе има само клаузула о овери. М. Караникић Мирић, *Историја поштравања законске форме уговора о отуђењу непокретности у српском праву*, *Теме*, бр. 4, 2015, стр. 1308.

⁴⁸ Д. Ђурђевић, *Јавнобележничка делатност*, стр. 229.

⁴⁹ Реч је о уговорима којима се врши промет непокретности, уговорима о заснивању стварних и личних службености, као и уговорима о хипотеци и заложним изјавама, када немају карактер извршне исправе.

1.1. Овлашћења јавног бележника у области промета непокретности

У домаћем праву, у вези са питањем форме уговора, доминира начело консенсуализма, односно начело неформалности.⁵⁰ За пуноважност већег броја уговора довољна је проста сагласност воља уговорних страна о битним елементима уговора. Од овог правила постоје значајни изузеци, у ком случају воља уговорних страна мора бити изражена у прописаној форми, под претњом ништавости правног посла.⁵¹ Такав је случај са уговорима који за предмет имају пренос права својине или заснивање неког ужег стварног права на непокретности.

Прописана форма за закључење уговора о промету непокретности, према Закону о јавном бележништву,⁵² али и Закону о промету непокретности,⁵³ јесте форма јавнобележнички солемнизоване исправе. Једино када се закључује уговор о располагању непокретностима пословно неспособних лица, уговор мора бити закључен у форми јавнобележничког записа,⁵⁴ како би се заштитили интереси потпуно пословно неспособних и ограничено пословно способних лица у случајевима када на другога преносе неко стварно право на непокретности.⁵⁵

Решење о форми јавнобележнички солемнизоване исправе, а у појединим случајевима и најстрожој – форми јавнобележничког записа, као форми *ad solemnitatem*, оправдано је са становишта правне сигурности, имајући у виду да се овим правним пословима стичу, ограничавају, односно престају стварна права на непокретностима, као стварима велике вредности за које се воде посебни државни регистри. Након извршене солемнизације, односно сачињавања јавнобележничког записа, јавни бележник је у

⁵⁰ У зависности од тога да ли уговорне стране своју вољу да заснују уговорни однос морају изразити у тачно одређеној форми или то може бити било која форма, уговоре делимо на формалне и неформалне. Ј. Радишић, *Облигационо право*, Ниш, 2014, стр. 114.

⁵¹ М. Караникић Мирић, *Историја поштравања законске форме уговора о отуђењу непокретности у српском праву*, стр. 1311.

⁵² Чл. 93, ст. 2. тач.1. Закона о јавном бележништву.

⁵³ Чл. 4. ст. 1. Закона о промету непокретности, *Сл. гласник РС*, бр. 93/14, 121/14 и 6/15.

⁵⁴ Чл. 82. ст. 1. тач. 1. Закона о јавном бележништву.

⁵⁵ М. Караникић Мирић, *Историја поштравања законске форме уговора о отуђењу непокретности у српском праву*, стр. 1309.

обавези да оверени препис уговора одмах достави суду, који је надлежан за вођење посебне евиденције уговора о промету непокретности.⁵⁶

Године 2018. донет је Закон о поступку уписа у катастар непокретности и водова,⁵⁷ и он предвиђа одређене обавезе јавног бележника у вези са уписом стварних права у катастар непокретности. Наиме, у систему јединствене евиденције непокретности, успостављеном за територију читаве земље, важи начело обавезности уписа. Упис се, начелно, врши по службеној дужности, премда могућност да се исти изврши на захтев странке није искључена.⁵⁸ У поменутом поступку, јавни бележник се појављује као један од обвезника доставе,⁵⁹ те по службеној дужности Служби за катастар непокретности мора да достави сваку исправу коју састави, потврди или овери, а које представљају подобан правни основ за упис у катастар непокретности, и то у року од 24 часа од састављања, потврђивања или оверавања јавнобележничке исправе, односно од извршности одлуке коју је донео у послу који му је поверен.⁶⁰ Важно је напоменути да обавезу достављања нотар има и када је у питању исправа коју је потврдио, односно сачинио у вези са преносом права својине на непокретности, а која није подобан правни основ за упис промене у катастар непокретности.⁶¹ Како се примена бројних одредаба поменутог закона заснива на употреби информационих технологија, а у светлу дигитализације и технолошког развоја који представља основу последњих реформи катастра

⁵⁶ Основни суд води евиденцију уговора о промету непокретности које се налазе на његовом подручју. Чл. 4г. ст. 1. Закона о промету непокретности.

⁵⁷ *Сл. гласник РС*, бр. 41/2018, 95/2018 и 31/2019 и 15/2020.

⁵⁸ Чл. 3. ст. 1. тач. 2. Закона о поступку уписа у катастар непокретности и водова.

⁵⁹ Поред јавног бележника, обвезници доставе су и суд, јавни извршитељи и органи јавне управе и други органи и организације који у вршењу јавних овлашћења доносе одлуке које представљају основ за упис у катастар непокретности, достављају извршне одлуке и друга акта која представљају подобан правни основ за упис у катастар непокретности. Чл. 22. ст. 1. Закона о поступку уписа у катастар непокретности и водова.

⁶⁰ Чл. 23. ст. 5. тач. 1. Закона о поступку уписа у катастар непокретности и водова.

⁶¹ То ће бити случај када су у питању три групе исправа: 1) уговор о промету непокретности који не садржи одредбу *clausula intabulandi*, 2) уговор о промету објекта или посебног дела објекта у изградњи, који се достављају ради предбележбе и 3) уговор о промету неуписане непокретности која се доставља ради евидентирања. М. Живковић, Употреба информационих технологија у поступку уписа у катастар непокретности, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 84, 2019, стр. 177.

непокретности,⁶² доставу свих исправа нотар врши у форми електронског документа, путем е-шалтера.⁶³

Установљавањем овакве обавезе јавног бележника, остварују се значајни правно-политички циљеви: одржавање ажурне, потпуне и тачне евиденције о непокретностима и стварним правима на њима⁶⁴ и очување правне сигурности. Уз исправу, нотар је дужан да достави и пореску пријаву ради утврђивања пореза на пренос апсолутних права и пореску пријаву ради утврђивања пореза на имовину у вези са преносом који се врши том исправом.⁶⁵

1.2. Овлашћења јавног бележника приликом састављања јавнобележничког завештања и закључења правних послова од значаја за установу наслеђивања

Завештање је једнострано, строго лична и увек опозива изјава воље једног лица којом оно, у законом одређеном облику, распоређује своју заоставштину,⁶⁶ остављајући без дејства норме законског наслеђивања. Како се завештаоци, приликом изјављивања последње воље у погледу распореда заоставштине, могу наћи у различитим околностима, то правни пореци предвиђају више облика завештања. Са поновним увођењем јавног бележничтва у домаћи правни поредак, јавнобележничко завештање је постало нови, девети облик завештања.⁶⁷ Форма ове врсте завештања регулисана је Законом о наслеђивању, док се на питања надлежности и поступка састављања истог примењују правила о састављању исправа садржана у Закону о ванпарничном поступку.

⁶² *Ibid.* стр. 169.

⁶³ Чл. 18. ст. 1. Закона о поступку уписа у катастар непокретности и водова. Служба за катастар непокретности је дужна да у року од пет радних дана по достави исправе донесе решење о упису права у катастар непокретности.

⁶⁴ Р. Цветић, Нова правила у поступку уписа у катастар непокретности. Упис заједничке својине супружника, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4, 2019, стр. 1171.

⁶⁵ Чл. 23. ст. 6. Закона о поступку уписа у катастар непокретности и водова.

⁶⁶ Чл. 78. Закона о наслеђивању, *Сл. гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УС и 6/2015.

⁶⁷ Изворни текст Закона о наслеђивању познавао је осам врста завештања: својеручно завештање, писмено завештање пред сведоцима, судско завештање, конзуларно завештање, међународно завештање, бродско завештање, војно завештање и усмено завештање.

Јавнобележничко завештање саставља се у форми јавнобележничког записа,⁶⁸ као јавнобележничкој форми која обезбеђује највећи степен сигурности у погледу пуноважности правног посла који се њоме засведочава. Пре сачињавања завештања, јавни бележник мора да утврди идентитет завештаоца⁶⁹ и објасни му смисао и правне последице посла који предузима,⁷⁰ а нарочито упозори завештаоца на правила која уређују нужно наслеђивање.⁷¹ Казивање завештаоца јавни бележник у исправу уноси верно, по могућности његовим речима, при том пазећи да његова воља буде јасно изражена.⁷² Након што се завешталац упозна са садржином исправе,⁷³ призна је као своју и потпише,⁷⁴ окончава се последња фаза у сачињавању завештања (фаза рекогниције).

Што се тиче уговора у наследном праву, Закон о наслеђивању регулише уговор о уступању и расподели имовине за живота и уговор о доживотном издржавању, као облигационе уговоре од значаја за наслеђивање чије је закључивање допуштено у нашем праву. Уговор о уступању и расподели имовине за живота је строго формални уговор који се мора закључити између уступиоца и његових потомака који ће бити позвани да га наследе по закону. Сагласност ових уступиочевих потомака, услов је пуноважности уговора.⁷⁵ Сматра се једним од најпогоднијих правних послова за регулисање односа у материји наследног права,⁷⁶ јер се његовим закључењем спречавају евентуални спорови који би могли настати након смрти уступиоца у погледу расподеле заоставштине и тражења нужног дела. Уговором може бити обухваћен уступиочев супружник, и тада он има исти положај као уступиочеви потомци.⁷⁷ Уговор о доживотном издржавању је, пак,

⁶⁸ Чл. 111а. Закона о наслеђивању.

⁶⁹ Чл. 168. Закона о ванпарничном поступку.

⁷⁰ Чл. 172. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку.

⁷¹ Чл. 183. ст. 5. Закона о ванпарничном поступку.

⁷² Чл. 171. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

⁷³ Завешталац се може упознати са садржином исправе на више начина; она му мора бити прочитана у присуству јавног бележника, али пре него што је потпише, завешталац може тражити да исправу лично прочита. Закон о ванпарничном поступку дефинише посебна правила о признавању исправе за случај да учесник у поступку није способан да говори, чује, види или из неког другог разлога није у стању да чита или пише. У фази рекогниције могу учествовати и тумач, преводац или завештајни сведоци, ако за тим постоји потреба (чл. 173–178. Закона о ванпарничном поступку).

⁷⁴ Када завешталац није у стању да се потпише, на завештању ће ставити свој рукознак. Чланом 179. Закона о ванпарничном поступку прописан је редослед прстију чији се отисак оставља на исправу, као и процедура која се предузима када завешталац није у стању да се потпише.

⁷⁵ Чл. 183. ст. 1. Закона о наслеђивању.

⁷⁶ М. Јанчић, Значај и улога јавног бележника у наследном праву Србије, *Култура полиса*, бр. 33, 2017. стр. 458.

⁷⁷ Чл. 189. ст. 1. Закона о наслеђивању.

правни посао у коме се једна страна – прималац издржавања обавезује да се после његове смрти пренесе право својине на тачно одређеним стварима на даваоца издржавања, а овај се, као накнаду за то, обавезује да примаоца издржавања или неко треће лице доживотно издржава, брине о њему и после смрти сахрани.⁷⁸ Изворни текст Закона о наслеђивању је за ове уговоре предвиђао писану форму уз обавезу овере од стране судије надлежног суда.⁷⁹ Изменама и допунама поменутог закона учињена је промена у том погледу, те је сада обавезна форма за ова два правна посла форма јавнобележнички солемнизоване исправе, као услов њихове пуноважности, чије непоштовање повлачи ништавост уговора.⁸⁰ Поступак солемнизације се спроводи према одредбама Закона о јавном бележништву и Закона о ванпарничном поступку, а чије се одредбе о састављању исправа у овом поступку сходно примењују.⁸¹

Пре него што приступи потврђивању, нотар утврђује идентитет странака и њихову пословну способност.⁸² Потом је дужан да странкама објасни смисао правног посла који предузимају и испита дозвољеност правног посла, те да странкама укаже на његове правне последице.⁸³ Када су у питању ови уговори, приликом солемнизације, јавни бележник је посебно дужан упозорити уговорне стране да имовина која је предмет уговора не улази у заоставштину уступиоца, односно примаоца издржавања и да се из ње нужни наследници не могу намирити.⁸⁴ Садржина ових уговора се, затим, у присуству јавног бележника чита учесницима у поступку, при чему они могу захтевати да уговор лично прочитају.⁸⁵ Након потписивања уговора од стране уговарача, и стављања напомене јавног бележника да су предузете све законом прописане радње, на уговор се ставља клаузула о потврђивању.⁸⁶ Солемнизациона клаузула се ставља на посебну исправу, која се јемствеником повезује са

⁷⁸ Чл. 194. ст. 1 Закона о наслеђивању.

⁷⁹ Н. Стојановић, Шта доносе ново измене и допуне Закона о наслеђивању Републике Србије, *Право – теорија и пракса*, 7–9, 2015, стр. 17.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Чл. 185. Закона о ванпарничном поступку.

⁸² Чл. 167–170. Закона о ванпарничном поступку.

⁸³ Чл. 93ђ. Закона о јавном бележништву.

⁸⁴ Чл. 184. ст. 2. и чл. 195. ст. 2. Закона о наслеђивању.

⁸⁵ Чл. 173. Закона о ванпарничном поступку.

⁸⁶ Чл. 93а. Закона о јавном бележништву.

предметним уговором, а оба краја јемственика се причвршћују печатним воском или налепницом и оверавају печатом јавног бележника.⁸⁷

Јавни бележник је овлашћен да одбије да потврди уговор, и то уколико не може да утврди идентитет странака, ако утврди да нека од њих није пословно способна или да није овлашћена на предузимање односног правног посла,⁸⁸ те ако нађе да је уговор у супротности са принудним прописима, јавним поретком или добрим обичајима, односно, да је уговор недозвољен. Такође, исто ће поступити ако утврди да је исправа поцепана, оштећена или да је у њој нешто прецртано, брисано, исправљено, преиначено или додато.⁸⁹ Када одбија да потврди исправу, јавни бележник о томе доноси решење.

1.3. Овлашћења јавног бележника у породичноправним стварима

Породични односи, који су предмет регулације породичног права, јесу односи пре свега личне природе који се заснивају између физичких лица. То су односи између родитеља и деце, између супружника, односно ванбрачних партнера, те односи између сродника. У односној материји се, са друге стране, могу издвојити имовински односи, премда у знатно мањем обиму, као што су обавеза издржавања, брачни имовински режим, брачни уговор, управљање имовином детета и други.⁹⁰ Веза између породичног и јавнобележничког права настаје у овој другој сфери породичних односа и огледа се у чињеници да се у некој од форми јавнобележничких исправа сачињавају правни послови у породичноправним стварима. Имајући у виду значај, али и осетљивост предметних односа, овакво законско решење чини се оправданим и служи јачању правне сигурности уговорних страна.

Споразум о законском издржавању⁹¹ се закључује у форми јавнобележничког записа.⁹² Поред Породичног закона, ова одредба садржана је и у Закону о јавном

⁸⁷ Чл. 93в. ст. 1. Закона о јавном бележништву.

⁸⁸ Чл. 93д. ст. 3. Закона о јавном бележништву.

⁸⁹ Чл. 93г. ст. 2. Закона о јавном бележништву.

⁹⁰ З. Поњавић, *Породично право*, Београд, 2014, стр. 4–5.

⁹¹ У породичном праву, овај појам се односи на издржавање између супружника, ванбрачних партнера, издржавање мајке детета, издржавање између родитеља и деце, те издржавање између осталих сродника. *Ibid.* стр. 316–351.

бележништву.⁹³ Законско издржавање означава законску обавезу императивног карактера једног лица да другом лицу, којем је то потребно, обезбеди средства за живот. Седми део Породичног закона детаљно регулише питања субјеката издржавања, критеријума за одређивање издржавања, висине издржавања и остала питања релевантна за овај институт. Ипак, законодавац је предвидео могућност да се око питања начина давања издржавања споразумеју поверилац и дужник.⁹⁴ Разлог прописивања наведене форме налази се у значају споразума, потпунијој заштити слабије стране, примаоца издржавања, онемогућавању евентуалних злоупотреба, те превенцији спорова који се могу јавити у вези са реализацијом обавезе издржавања.⁹⁵

У форми јавнобележнички солемнизоване исправе сачињава се брачни уговор.⁹⁶ Предвиђањем ове врсте уговора, законодавац је супружницима оставио могућност да споразумом искључе законски режим заједничке имовине,⁹⁷ и да по својој вољи уреде имовинске односе у браку, на шта их јавни бележник мора упозорити и о томе ставити напомену у клаузули о потврђивању. Значај овог правног посла, који се огледа у чињеници да се исти не тиче само уговорних страна већ и породице коју ће оне створити, оправдава законско решење да исти мора бити закључен у наведеној форми.

Уговор о управљању и располагању заједничком имовином је, такође, правни посао из области породичног права који мора бити закључен у форми јавнобележнички солемнизоване исправе.⁹⁸ Наиме, правило је да заједничком имовином супружници управљају и располажу заједнички и споразумно.⁹⁹ Од истог се може одступити закључењем наведеног уговора, на који начин супружници одређују ко ће од њих

⁹² Чл. 161. ст. 3. Породичног закона, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – др.закон и 6/2015.

⁹³ Чл. 82. ст. 1. тач. 3 Закона о јавном бележништву.

⁹⁴ Чл. 161. ст. 2. Породичног закона.

⁹⁵ Ј. Коцић, *Надлежност јавних бележника у породичноправним стварима у државама са простора некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*, мастер рад, 2018, Ниш, стр. 24.

⁹⁶ Чл. 188. ст. 2. Породичног закона.

⁹⁷ Имовина супружника може бити посебна и заједничка. Законски режим заједничке имовине обухвата имовину коју су супружници стекли радом у току трајања заједнице живота у браку. Удели супружника у тој имовини нису ни идеално ни реално одређени. Ј. Коцић, *op. cit.* стр. 38.

⁹⁸ Чл. 189. ст. 5. Породичног закона.

⁹⁹ Чл. 174. ст. 1. Породичног закона.

управљати и располагати целокупном заједничком имовином или неким њеним деловима.¹⁰⁰

У вези са заједничком имовином, супружници могу закључити и споразум о деоби заједничке имовине¹⁰¹ и тако одредити своје уделе и истој, за време трајања брака и након његовог престанка. Да би био пуноважан, и овај споразум мора се закључити у форми јавнобележнички солемнизоване исправе.¹⁰²

Са поновним увођењем службе јавног бележничтва у домаћи правни поредак уведена је новина у породичноправно законодавство и у области породичног статуса детета. Према ранијим прописима, изјава о признању очинства,¹⁰³ као један од начина утврђивања ванбрачног очинства детета,¹⁰⁴ могла је бити дата пред матичарем, органом старатељства и пред судом. Сада је ову изјаву могуће дати и пред јавним бележником, при чему није прописана форма у којој се ова изјава даје.¹⁰⁵

2. Јавнобележнички депозит

У изворну надлежност нотара, у складу са Законом о јавним бележницима, спадају и депозитни послови. Предмети депозита могу бити новац, хартије од вредности и исправе које се могу уновчити, исправе које се не могу уновчити, списи, рукописи, и други документи, уметнички предмети, племенити метали, накит, драгоцености.¹⁰⁶ Предмет депозита може бити и „предмет испуњења обавезе“, односно дугована ствар за коју је законом предвиђено да је дужник може положити код суда или јавног бележника за повериоца.¹⁰⁷ У вези са овим овлашћењем јавног бележника, законом је конституисана његова обавеза да узме у закуп одређени простор у којем ће депоноване предмете веће

¹⁰⁰ Чл. 189. ст. 1. Породичног закона.

¹⁰¹ Алтернатива овом начину деобе заједничке имовине јесте судска деоба.

¹⁰² Чл. 179. ст. 2. Породичног закона.

¹⁰³ Изјава о признању очинства је неопозива изјава воље мушкарца којом он, пред надлежним органом и на законом прописан начин, признаје одређено дете као своје. З. Поњавић, *op. cit.* стр. 195.

¹⁰⁴ Ванбрачно очинство детета може се утврдити и судским путем. *Ibid.* стр. 202–205.

¹⁰⁵ Чл. 51. ст. 1. Породичног закона.

¹⁰⁶ Чл. 165. ст. 1. Закона о јавном бележничтву.

¹⁰⁷ Чл. 165. ст. 5. Закона о јавном бележничтву.

вредности или величине држати и чувати.¹⁰⁸ Такође, наведене предмете и просторије у којима их држи нотар мора осигурати,¹⁰⁹ јер ће у супротном одговорати за штету која наступи услед радње лица које је он одабрао за обезбеђење просторија, односно за неисправност уређаја којима се просторије обезбеђују.

Начелно, предмет депозита може се предати сваком јавном бележнику на територији Републике Србије.¹¹⁰ Другачије правило важи када се у депозит даје предмет испуњења обавезе, у ком случају се то има учинити код јавног бележника који има службено седиште на територији јединице локалне самоуправе на којој је место испуњења обавезе.¹¹¹

Када прими предмет, јавни бележник издаје депоненту јавнобележничку потврду о депозиту.¹¹² Депоновани предмет је јавни бележник у обавези вратити депоненту након што му овај презентује потврду о депоновању и накнади трошкове чувања ствари.¹¹³ Закон о јавним бележничтву садржи додатне одредбе у погледу обавезе јавног бележника да предмет врати, те његових овлашћења по истеку времена депозита.¹¹⁴

Јавнобележнички депозит има исто правно дејство као судски деопозит, те се на сва питања у вези са њим сходно примењују закон и други прописи који се примењују на судски депозит.¹¹⁵

¹⁰⁸ Чл. 20. ст. 6. Закона о јавном бележничтву.

¹⁰⁹ Просторије и предмети се имају осигурати за случај оштећења, уништења или нестанка и то услед крађе, провале, пожара или последица какве елементарне непогоде. Чл. 170. ст. 2. Закона о јавном бележничтву.

¹¹⁰ Чл. 166. ст. 1. Закона о јавном бележничтву.

¹¹¹ Изузетак од наведеног правила постоји када разлози хитности или природа посла захтевају да се предмет положи код јавног бележника који има службено седиште на територији јединице локалне самоуправе на којој је место где се ствар налази. Чл. 166. ст. 2. Закона о јавном бележничтву.

¹¹² Чл. 167. ст. 2. Закона о јавном бележничтву.

¹¹³ Чл. 171. ст. 1. Закона о јавном бележничтву.

¹¹⁴ Чл. 171–173. Закона о јавном бележничтву.

¹¹⁵ Чл. 174. и чл. 175. Закона о јавном бележничтву.

III. ПОСЛОВИ КОЈЕ ЈАВНОМ БЕЛЕЖНИКУ ПОВЕРАВА СУД

1. Основне напомене

Делегираном надлежношћу нотара називамо круг послова који изворно не спадају у његову надлежност, већ му се посебном судском одлуком могу поверити. Јавни бележник је на основу Закона о јавном бележништву овлашћен на обављање послова који му се на основу овог прописа и по одлуци суда могу делегирати.¹¹⁶ Ова функција нотара се конкретно испољава на хетерогеном правном подручју које је предмет регулативе Закона о ванпарничном поступку, па је иста детаљније разрађена одредбама поменутог закона.¹¹⁷

Ванпарнични поступак није заснован на непосредној примени начела непосредности; суд може одлучити и без усменог саслушања странака. Применом принципа посредности и писмености, он може одлучити и без заказивања рочишта за усмено расправљање и извођење доказа, јер одлука ванпарничног суда може бити заснована и на доказима које је извео неки други суд. Ове карактеристике ванпарничног поступка, али и дужност пружања правне помоћи судовима од стране правосудних и других органа, резултирале су могућношћу да их, под одређеним условима, спроводи и јавни бележник.¹¹⁸

Члан 30а. Закона о ванпарничном поступку предвиђа могућност да суд, онда када процени да је то целисходно и под условима који су предвиђени овим законом, спровођење појединих процесних радњи и поступака из своје надлежности повери јавном бележнику. У погледу могућности поверавања ових радњи и поступака постоје законска ограничења, а о чему ће бити речи у даљем тексту рада.

¹¹⁶ Чл. 4. ст. 1. тач. 3. Закона о јавном бележништву.

¹¹⁷ Lj. Kadić, Uloga notara u ostavinskom postupku po pozitivnim naslednopravnim propisima Crne Gore, *Strani pravni život*, бр. 1, 2012, стр. 314.

¹¹⁸ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, Поверавање поједине процесне радње јавном бележнику, *Правна ријеч*, бр. 43, 2015, стр. 61.

Претпоставка за поступање нотара као повереника суда је судска одлука, односно решење о поверавању, које доноси судија којем је предмет додељен.¹¹⁹ За поверавање појединих радњи судска одлука ће бити конститутивног карактера, док ће за поверавање других она бити декларативна. Против овог решења није дозвољено изјавити жалбу, а јавни бележник је дужан да прихвати посао који му је поверен.¹²⁰ Изузетно, он може одбити да спроведе поверени поступак, односно процесну радњу, и то уколико постоји разлог за његово искључење или изузеће,¹²¹ те нека друга околност која га објективно спречава да прихвати поверени посао.¹²² Које би то околности могле бити законодавац не наводи, па је дискреционо право суда да одлучи о основаности истих у сваком конкретном случају. О оправданости разлога за одбијање повереног посла одлучује исти суд који је донео одлуку о поверавању посла. Ако суд оцени да разлог за одбијање поступања постоји, наредиће јавном бележнику да врати списе предмета у року од седам дана.¹²³

2. Ограничења у поверавању поступака и појединих процесних радњи јавном бележнику у праву Србије

Приликом одлучивања о поверавању јавном бележнику поједине процесне радње или поступка, суд мора водити рачуна о законским ограничењима. Наиме, постоје поступци који због своје природе или осетљивости односа поводом којих се воде, а по оцени законодавца, морају бити спроведени пред судом. Ова ограничења начелно су нормирана Законом о јавном бележништву, а одредбе о томе садржи и Закон о ванпарничном поступку.

Члан 98. Закона о јавном бележништву, који носи назив „Ограничење у поверавању послова“ искључује могућност суда да јавном бележнику повери послове за које је надлежан суд по закону који уређује парнични поступак, са изузетком поступка

¹¹⁹ Чл. 30б. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку.

¹²⁰ Чл. 30г. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку.

¹²¹ Поменути закон не садржи посебна правила која се односе на питање изузећа, односно искључења јавног бележника. Према члану 30. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку, на ово питање се сходно имају применити одредбе Закона о парничном поступку (чл. 66–73), који се супсидијарно примењује у ванпарничним стварима. Осим тога, и чл. 54. Закона о јавном бележништву предвиђа разлоге за изузеће јавног бележника.

¹²² Чл. 30г. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

¹²³ Чл. 30г. ст. 3. и 4. Закона о ванпарничном поступку.

обезбеђења доказа и радњи достављања у повереним пословима. Такође, суд не може јавном бележнику поверити послове на чије је предузимање овлашћен суд, и то по правилима закона који уређује поступак извршења и обезбеђења. На крају, од могућности поверавања јавном бележнику изузети су и послови за које је надлежан други државни орган, по законима који уређују надлежност и поступак пред тим органом. Дакле, овај закон није навео које радње и поступке суд може поверити јавном бележнику, већ је коришћењем метода негативне енумерације изричито забранио поступање нотара у парничном и извршном поступку, са поменутих изузецима.

Јавни бележник као повереник суда не може спроводити парничне поступке. Ово ограничење је последица природе поменутих поступака, у којима суд има задатак да реши настали спор, тако што ће, предузимањем низа процесних радњи, утврдити чињенично стање и на њега применити одговарајуће законске норме. Улога нотара је, стога, у материји парничног права ограничена на поступак обезбеђења доказа и радњу достављања писмена.

Јавни бележник се може наћи у улози органа достављања у парничном поступку изузетно, онда када достављање преко редовних органа достављања није могуће.¹²⁴ У том случају, он ће бити дужан да примењује одредбе Закона о парничном поступку које се односе на достављање писмена у погледу начина на који се достављање врши.¹²⁵ Овакво решење може наћи своје упориште у обавези пружања помоћи суду, коју поред државних органа и правосудних институција има и јавни бележник.¹²⁶ Међутим, имајући у виду послове изворне надлежности нотара, али и њихов број и ангажовање као повереника суда у ванпарничним стварима, налазимо да је могућност суда да радњу достављања повери јавном бележнику сувишна.

Ограничења у погледу поверавања појединих поступака од стране суда јавном бележнику, на нешто другачији начин, поставља и Закон о ванпарничном поступку Републике Србије, тако што у ставу другом члана 30а. набраја поступке који су изузети од могућности поверавања. У поменуте спадају поступци у статусним и породичним

¹²⁴ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, *op. cit.* стр. 63.

¹²⁵ Чл. 128–141. Закона о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014 и 87/2018.

¹²⁶ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, *op. cit.* стр. 62.

стварима, поступци за одређивање накнаде за експроприсану непокретност, те вођење јавних књига и регистара за које је законом предвиђено да их води суд. Нотар као повереник суда не може састављати исправе за које је поменути или којим другим посебним законом предвиђена искључива надлежност суда, нити спроводити поступак за расправљање заоставштине када је за наслеђивање меродавно право стране државе.

У питању су, једним делом, поступци који се тичу личних и породичних питања, дакле, односи осетљиве природе, који по оцени законодавца заслужују најпотпунију правну заштиту и садејство суда, те их ставља у његову искључиву надлежност. У наведене поступке, а сходно систематици Закона о ванпарничном поступку, спадају поступци лишења пословне способности, проглашења несталог лица за умрло и доказивање смрти, утврђивања места и времена рођења, продужења родитељског права, те поступак давања дозволе за ступање у брак. У сфери имовинских односа, законодавац је издвојио поступак за одређивање накнаде за експроприсану непокретност као неподобан за поверавање јавном бележнику. Чињеница да се овај поступак води по службеној дужности, те да се експропријација непокретности или ограничење својине на њима може спроводити само у јавном интересу, али уз накнаду која се утврђује, а која не може да буде нижа од тржишне,¹²⁷ чини оправданим искључиву надлежност суда за његово спровођење. Дакле, чини се да је граница за поступање јавног бележника као повереника суда у имовинским ванпарничним стварима потреба да се оцени јавни интерес. Њему се могу поверити ванпарничне ствари у којима доминира слобода располагања странака и могућност да оне споразумно уреде предметни однос.¹²⁸

На крају, прелазне и завршне одредбе Закона о изменама и допунама Закона о ванпарничном поступку, садрже додатна ограничења, а која су у вези са почетком примене Закона о јавном бележничтву. Суд може поверити јавном бележнику само оне поступке који су започети после дана почетка примене Закона о јавном бележничтву, а у

¹²⁷ Чл. 1. Закона о експропријацији, *Службени гласник РС*, бр. 53/95, *Службени лист СРЈ*, бр. 16/2001 – одлука СУС и *Службени гласник РС*, бр. 20/2009, 55/2013 – одлука УС и 106/2016 – аутентично тумачење.

¹²⁸ Г. Станковић, М. Трговчевић Прокић, *Коментар Закона о ванпарничном поступку*, Београд, Службени гласник РС, 2015, стр. 160.

поступцима који су започети пре ступања на снагу овог закона, предмет поверавања нотарима могу бити само поједине радње.¹²⁹

Дакле, Закон о јавном бележничтву је начелно предвидео које то поступке јавни бележник као повереник суда не може спроводити, док их је Закон о ванпарничном поступку, а у материји ванпарничног права, експлицитно навео. Што се тиче појединих радњи у поступку, ни један од ова два прописа није децидирано навео које би радње нотар могао предузимати када поступа као повереник суда. Оваква непотпуна законска регулатива отвара могућност за различито поступање судова када се ради о делегирању послова јавном бележнику, а следствено томе доводи у питање правну сигурност учесника у поступку. У оквиру законом постављених граница, требало би побројати поступке и радње који могу бити предмет поверавања, а како би се поменути недостаци отклонили и створила потпуна извесност у погледу поступања судова.

3. Поверавање спровођења поступака јавном бележнику

Закон о ванпарничном поступку, у општим одредбама, не наводи експлицитно које поступке суд може поверити јавном бележнику. Као што смо навели, законодавац је само у другом ставу члана 30а. побројао поступке који јавном бележнику не могу бити поверени. Из наведеног би се могло закључити да остали ванпарнични поступци могу бити предмет поверавања.¹³⁰ Недореченост законодавца у вези са питањем поступака које је могуће поверити јавним бележницима иде на уштрб правне сигурности и уједначености судске праксе, јер постоји могућност различитог поступања судова у истим или сличним правним стварима.¹³¹

У нашој правној пракси, и поред начелне могућности да судови јавним бележницима могу поверити поједине ванпарничне поступке за које не постоји изричита законска забрана, исти се том могућношћу користе једино када је у питању оставински

¹²⁹ Самостални чл. 57(s2). Закона о изменама и допунама Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 55/2014.

¹³⁰ N. Stojanović, Uloga javnih beležnika u naslednopravnim stvarima, *Pravni život*, бр. 12, 2011, стр. 43.

¹³¹ *Ibid.*

поступак.¹³² Зато ће акценат у овом делу рада бити на анализи поступка за расправљање заоставштине у нашем праву, уз указивање и на друге поступке који се могу поверити бележницима, док ће доцније бити анализирано и спровођење оставинског поступка од стране нотара у правима држава насталих распадом СФРЈ.

3.1. Поступак за расправљање заоставштине у Републици Србији

Оставински поступак је врста ванпарничног поступка који се покреће по службеној дужности, а у коме се предузимају бројне процесне радње које за циљ имају расподелу заоставштине након смрти једног лица и традиционално је у надлежности основних судова. Овај се поступак редовно окончава доношењем декларативне одлуке у форми решења о наслеђивању којим се утврђују састав заоставштине, ко су наследници оставиоца, шта им из заоставштине припада и друге значајне наследноправне последице смрти једног лица.¹³³ Са увођењем службе јавног бележничтва, а с обзиром на карактеристике наведеног поступка, појавила се могућност да суд спровођење истог повери јавном бележнику, под условом да је за наслеђивање меродавно право Републике Србије.¹³⁴ У погледу оставинског поступка надлежност нотара је факултативна, па је нужна претпоставка за њено заснивање конститутивна одлука суда.¹³⁵

Дакле, суд може, али не мора, поверити спровођење оставинског поступка јавном бележнику. Он ће то учинити уколико је по закону надлежан за његово спровођење и уколико је оценио да је то целисходно,¹³⁶ те ако за то не постоје сметње,¹³⁷ а узимајући у обзир критеријуме као што су: оптерећеност основног суда великим бројем предмета, могућност ефикаснијег вођења поступка пред нотаром, да ли су сви учесници поступка са

¹³² Спроведено истраживање коришћењем методе интервјуа, чији резултати чине саставни део овог рада, показало је да ниједан од испитаника-нотара до сада није спровео неки други ванпарнични поступак.

¹³³ Оставински поступак може бити окончан и доношењем решења о обустављању поступка за расправљање заоставштине, и то онда када умрли није оставио заоставштину, или ако се у маси заоставштине нађу покретности, а нико од наследника не тражи да се расправа спроведе (чл. 113. ст. 1 и 2. Закона о ванпарничном поступку), а свакако ће се обуставити ако се утврди да је оставилац жив.

¹³⁴ Чл. 110а. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку.

¹³⁵ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, у: С. Лилић (прир.), *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Србије – књига 3*, 2013, Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 155.

¹³⁶ Чл. 30а. ст. 1. и ст. 3. Закона о ванпарничном поступку.

¹³⁷ Чл. 110а. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

службеног подручја одређеног јавног бележника и слично.¹³⁸ Како је штуро законско одређење стварало проблеме у пракси, у смислу различитог поступања судова у истоветним ситуацијама, 2016. године је донето Упутство за спровођење одредаба чл. 30а. и 110а. Закона о ванпарничном поступку и члана 98. Закона о јавном бележничтву.¹³⁹ Овим Упутством, између осталог, прецизиран је начин поверавања спровођења оставинског поступка, као и предузимања поједине процесне радње јавном бележнику од стране суда.

3.1.1. Начин и поступак поверавања

Да би се засновала надлежност јавног бележника да спроведе оставински поступак, потребно је донети два решења. Прво решење доноси судија који поступа у датом предмету, а којим се само поверава вођење поступка јавном бележнику и против кога није дозвољено изјавити жалбу. Друго решење, којим се одређује којем ће се јавном бележнику спровођење поступка поверити, доноси председник суда. По правилу, то ће бити јавни бележник са службеним седиштем на подручју тог суда који је саставио смртовницу, што има свог оправдања у чињеници да се управо тај јавни бележник већ упознао са конкретним случајем, те да се на овај начин доприноси убрзању читавог поступка.¹⁴⁰ Када на подручју суда службено седиште има већи број јавних бележника, суд ће им предмете додељивати према азбучном реду њихових презимена.¹⁴¹

Решењем којим поверава спровођење поступка одређеном јавном бележнику суд одређује рок у којем се поступак мора спровести, па постоји обавеза јавног бележника да без одлагања обавести суд уколико није у могућности обавити поверени посао у остављеном року.¹⁴² У том случају, на суду је да одлучи да ли ће овом јавном бележнику

¹³⁸ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, *op. cit.* стр. 66.

¹³⁹ Текст овог упутства се налази на интернет адреси: <http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/16Bilten1.pdf>, стр. 225–228.

¹⁴⁰ *Ibid.* 162.

¹⁴¹ Чл. 30в. ст. 2. и ст. 3. Закона о ванпарничном поступку.

¹⁴² Чл. 30ђ. ст. 1. и ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

оставити накнадни рок, да ли ће посао поверити другом јавном бележнику или ће, пак, сам спровести поступак.¹⁴³

3.1.2. Оцена целисходности поверавања

Суд ће поверити спровођење оставинског поступка онда када оцени да је то целисходно. Целисходност као услов представља правни стандард чија се садржина утврђује у сваком конкретном случају. Међутим, постоје одређене околности о којима ће поступајући судија увек водити рачуна. Као што је поменуто, такво је питање да ли су сви учесници са службеног подручја истог јавног бележника или да ли је конкретни основни суд оптерећен превеликим бројем предмета. Свакако, суд ће водити рачуна о могућности да се поступак спроведе ефикасније пред јавним бележником.¹⁴⁴

Понекад, иако би то било целисходно, суд неће донети решење о поверавању правне ствари јавном бележнику. То ће бити случај када на подручју основног суда нема именованих јавних бележника или је суду познато да јавни бележник у конкретној правној ствари из неког разлога неће моћи да поступа,¹⁴⁵ јер би, у наведеном случају, дошло до одуговлачења поступка.¹⁴⁶

Када говоримо о целисходности поверавања поступка за расправљање заоставштине јавном бележнику, поставља се питање наплаћивања јавнобележничких услуга. Наиме, према раније важећим прописима, награду за рад јавном бележнику у повереним пословима имао је исплаћивати суд, у складу са Јавнобележничком тарифом.¹⁴⁷ Након новелирања Закона о јавном бележништву, награду и трошкове за обављање повереног посла обрачунава сам јавни бележник и наплаћује од странака.^{148, 149} Овакво решење је, у теорији, подвргнуто критици уз осврт на чињеницу да се, када суд поверава

¹⁴³ Чл. 30ђ. ст. 4. Закона о ванпарничном поступку.

¹⁴⁴ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, *op. cit.* стр. 66.

¹⁴⁵ Нпр. када је један од учесника указао суду на постојање разлога за искључење јавног бележника.

¹⁴⁶ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, *op. cit.* стр. 68.

¹⁴⁷ Чл. 140. изворног текста Закона о јавном бележништву.

¹⁴⁸ Чл. 140. ст. 2. Закона о јавном бележништву.

¹⁴⁹ Закон о јавном бележништву предвиђа могућност ослобађања странке од плаћања награде јавном бележнику, о чему ће се одлучивати према правилима поступка чије је спровођење поверено јавном бележнику (чл. 140. ст. 4).

неки поступак или процесну радњу јавном бележнику, ради о растерећењу суда, те да би управо он требало да буде обвезник плаћања накнаде и награде из свог буџета.¹⁵⁰

3.1.3. Спровођење оставинског поступка од стране јавног бележника и надзор над његовим радом

Такође, дужност је јавног бележника да поступа по правилима која важе за поступак који му је поверен. У одсуству јаснијих одређења, а логичким тумачењем одредаба поменутог закона, он је овлашћен на предузимање свих оних радњи које би предузимао оставински суд приликом расправљања заоставштине. Јавни бележник може позвати учеснике поступка на рочиште, узимати наследничке изјаве, одредити мере за обезбеђење заоставштине, прогласити завештање,¹⁵¹ донети решење о наслеђивању и решење о испоруци, разне процесне одлуке и слично.¹⁵²

Како оставински суд није овлашћен да сам одлучује о спорним правно релевантним чињеницама од којих зависи неко право учесника у поступку, то овакво овлашћење нема ни јавни бележник.¹⁵³ У наведеним ситуацијама, обавеза је суда да прекине расправљање заоставштине и странке решењем упути на парнични или управни поступак. У вези са питањем да ли исто може поступити и јавни бележник, када спроводи оставински поступак, постоји правна празнина. Растерећењу судова као једном од разлога увођења

¹⁵⁰ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, *op. cit.* стр. 66.

¹⁵¹ Проглашење завештања је процесна радња независна од поступка за расправљање заоставштине која се предузима од стране оставинског суда или суда код кога се завештање нађе, а чији је циљ објављивање постојања и садржине завештања. Закон о ванпарничном поступку није посебно предвидео надлежност јавног бележника да прогласи завештање. Оно што закон изричито прописује јесте обавеза јавног бележника да, уколико приликом састављања смртовнице утврди да постоји завештање, достави исто суду заједно са смртовницом (чл. 105. Закона о ванпарничном поступку). С обзиром на то да је законодавац при одређивању које се радње у оставинском поступку имају поверити јавном бележнику узео за критеријум радње које не спадају у судски посао у смислу суђења, јасно је да нема разлога да проглашење завештања не буде једна од њих. Тим пре, када у току оставинског поступка нотару буде поднето оставиоачево завештање, нема никаквих сметњи да га он прогласи. Предаја завештања суду да га он прогласи непотребно би водила одуговлачењу поступка и његовом усложњавању.

¹⁵² Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, стр. 164; Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *Поступак за расправљање заоставштине у Србији*, Ниш, 2015, стр. 68.

¹⁵³ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 75.

нотаријата у домаћи правни поредак, погодовало би решење према којем би се институт упућивања на парницу налазио у јавнобележничкој надлежности.¹⁵⁴

На одлуке које јавни бележник донесе као повереник суда могу се изјављивати исти правни лекови који би се могли изјавити да је у конкретном случају поступак водио суд.¹⁵⁵ Следствено томе, против решења о наслеђивању које јавни бележник донесе могуће је изјавити жалбу, и то у року од 15 дана од дана достављања преписа решења.¹⁵⁶ Жалба се изјављује бележнику, који списе предмета доставља суду који му је поверио спровођење поступка, а за виши суд који је надлежан за одлучивање у другом степену.¹⁵⁷ Дакле, надлежност јавног бележника као повереника суда постоји само у првостепенном оставинском поступку. На овај начин, обезбеђује се једнак третман странака, било да је поступак у првом степену водио јавни бележник или оставински суд.¹⁵⁸

Над радом јавног бележника као судског повереника, надзор врши суд који му је поверио поступак, односно поједину процесну радњу. Поред одлучивања по правном леку на одлуке јавног бележника, тај се надзор остварује кроз његову обавезу да на захтев суда преда на увид све списе предмета, те поднесе извештај о свом раду.¹⁵⁹ У вези са тиме, уколико јавни бележник ради на штету странака, ствара им неразумне трошкове или неоправдано одуговлачи поступак, суд може донети решење о одузимању повереног посла, против којег није могуће изјавити жалбу. Поступајући по наведеном решењу, јавни бележник ће морати да прекине рад на предмету и да све списе предмета врати суду.¹⁶⁰ Будући да Закон о ванпарничном поступку не садржи одредбу о томе, поставља се питање ко ће у овом случају наставити спровођење поступка. С обзиром на то да се списи предмета враћају суду, у прилог начела ефикасности ишло би решење према којем би управо он наставио оставински поступак.¹⁶¹

¹⁵⁴ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, стр. 165.

¹⁵⁵ Чл. 30з. Закона о ванпарничном поступку.

¹⁵⁶ Чл. 19. Закона о ванпарничном поступку.

¹⁵⁷ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 38.

¹⁵⁸ Н. Станојевић, *Овлашћења јавних бележника у наследноправним стварима у праву Републике Србије и правима бивших југословенских република*, мастер рад, Ниш, 2017, стр. 36.

¹⁵⁹ Чл. 30е. Закона о ванпарничном поступку.

¹⁶⁰ Чл. 30ж. Закона о ванпарничном поступку.

¹⁶¹ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 38.

3.2. Други поступци који могу бити поверени јавним бележницима у праву Србије

Будући да је Закон о ванпарничном поступку експлицитно навео које ванпарничне поступке суд не може поверити јавном бележнику, применом *argumentum a contrario*, а у вези са првим ставом члана 30а, могло би се закључити да се остали поступци регулисани овим прописом могу поверити на спровођење нотару. Поред поступка за расправљање заоставштине, то су поступак уређења управљања и коришћења заједничке ствари, деоба заједничких ствари или имовине и уређење међа. У наведеним поступцима, по пријему предлога за покретање поступка, суд заказује рочиште на које позива све странке, те им указује на могућност да споразумно уреде своје односе. Овакав споразум има карактер судског поравнања. Дакле, наведене односе могуће је уредити споразумно. Ако странке споразум не могу постићи, суд заказује рочиште на које их позива и приступа извођењу доказа. Следствено томе, суд би могао, у зависности од околности конкретног случаја, спровођење неког од поменутих поступака поверити јавном бележнику, а уз претходно прибављену сагласност странака. На крају, законодавац ниједан од ових поступака није уврстио у круг послова које суд не може поверити јавном бележнику.

Према Мишљењу Савета јавнобележничке коморе, јавни бележник је надлежан да спроведе поступак амортизације потраживања обезбеђеног хипотеком, који је предвиђен чланом 52. Закона о хипотеци,¹⁶² који може да спроведе као поверени посао, када му тај посао повери суд. Савет је, наиме, заузео становиште да се на овај поступак примењују правила ванпарничног поступка, те да одредбама Закона о ванпарничном поступку није искључено његово поверавање бележнику, услед чега нема никаквих сметњи да спровођење овог поступка нотару и буде поверено.¹⁶³

С друге стране, премда су ванпарнични поступци они у којима се не расправља о спорним чињеницама, постоје аргументи на страни становишта да се исти ипак требају спроводити од стране суда. Приликом уређивања имовинских односа, неретко је потребно изводити доказе, као што је доказ вештачењем или саслушањем странака, иако међу њима не постоји спор. Упућивање великог броја оваквих предмета нотарима могло би произвести супротан ефекат од жељеног, односно, уместо растерећења судова довести до

¹⁶² Службени гласник РС, бр. 115/2005, 60/2015, 63/2015 – одлука УС и 83/2015.

¹⁶³ Мишљење Савета јавнобележничке коморе, од 25.07.2018. године. Извор: *Paragraf Lex*.

нагомилавања предмета код нотара и одуговлачења поступака, јер би услед евентуалне немогућности да исте окончају у постављеном року нотари морали враћати предмете судовима.

Поступак обезбеђења доказа уређен је одредбама Закона о парничном поступку,¹⁶⁴ а чије спровођење суд може поверити јавном бележнику. Поступак за обезбеђење доказа подразумева утврђивање чињеница извођењем доказа пре покренутог поступка или у току поступка, али пре него што извођење доказа дође на ред, а када постоји оправдана опасност да касније извођење неког доказа неће бити могуће или да ће бити знатно отежано.¹⁶⁵ Исти се традиционално налази у надлежности парничног суда, и то оног пред којим је поступак у току. Како се ради о поступку који није „судећи“, већ се спроводи самостално или као адхезиони, у сврху обезбеђења доказа за потребе неког другог поступка, суд има могућност да његово спровођење повери јавном бележнику. Поставља се, међутим, питање у којим случајевима ће овакво решење бити опортуно. Наиме, уколико се поступак обезбеђења има спровести пре односног поступка, јасно је да би његово поверавање нотару растеретило суд. Ако се, с друге стране, та потреба појави када је одређени поступак пред судом у току, постоји бојазан да би његово поверавање могло водити беспотребном одуговлачењу поступка.

Остаје питање због чега у пракси ови поступци нису предмет поверавања, о чему ће касније бити речи.

3.3. Поступак за расправљање заоставштине у правима држава бивше СФРЈ

Као и у домаћем праву, у свим државама бивше СФРЈ је спровођење поступка за расправљање заоставштине традиционално у судској надлежности. Са поновним увођењем јавног бележништва, скоро све оне су предвиделе могућност поверавање овог поступка јавном бележнику. Само је у праву Словеније круг његових овлашћења у наследном праву сведен на састављање завештања и вршење неки других претходних

¹⁶⁴ Чл. 284–288. Закона о парничном поступку.

¹⁶⁵ Г. Станковић, *Грађанско процесно право, Парнично процесно право*, Ниш, 2010, Правни факултет у Нишу – Центар за публикације, стр. 426.

радњи.¹⁶⁶ Са друге стране, право Хрватске предвиђа поверавање оставинског поступка јавном бележнику као правило. Све док нема спора о постојању неког права у вези са наслеђивањем, јавни бележник је дужан спровести оставински поступак.¹⁶⁷ С тим у вези, закон којим се уређује овај поступак предвиђа да се исти у првом степену, осим пред општинским судом, спроводи пред јавним бележником као повереником суда.¹⁶⁸ Наиме, суд поверава јавном бележнику спровођење поступка и доставља му смртовницу.¹⁶⁹ Право Црне Горе предвиђа ограничење у поверавању оставинског поступка нотару, у случају када је потребно поставити привременог стараоца заоставштине или је потребно одредити неку меру за обезбеђење заоставштине, као и када су повериоци истакли захтев за *separatio bonorum*, у ком случају поступак има спровести суд.¹⁷⁰ Што се тиче права Републике Српске, ограничење у вези са поверавањем оставинског поступка предвиђено је чл. 94. ст. 3. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске,¹⁷¹ а које предвиђа да ће суд поверити спровођење оставинског поступка нотару у року од осам дана од дана пријема смртовнице, осим када неки од наследника захтева спровођење поступка искључиво пред судом. У праву Северне Македоније, могућност поверавања оставинског поступка одређена је без икаквог ограничења, тако што је председнику суда дато овлашћење да његово спровођење повери нотару са седиштем на подручју надлежног суда.¹⁷² Специфичност у македонском праву, која је је новина уведена првог јануара 2017. године Законом за нотаријатот,¹⁷³ је обавезно учешће адвоката у оставинском поступку у својству пуномоћника за сваког учесника у поступку, онда када исти спроводи јавни

¹⁶⁶ В. Ријавец, Улога нотара у грађанском праву Словеније, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1, 2010, стр. 125.

¹⁶⁷ Ј. Crnić, Spor o vrijednosti ostavine radi određivanja nagrade javnom bilježniku, *Javni bilježnik*, бр. 25, 2007, стр. 27.

¹⁶⁸ У Хрватској правној литератури има мишења да спровођење оставинских поступака, а из досадашње праксе, некада може довести до поновног оптерећења судова „новим случајевима“, као последица враћања завршених предмета суду, за које се поступке или одлуке испостави да нису у свему у складу са законом. Више од томе видети у: Lj. Ivsić, Zapažanja o ostavinskim postupcima koje vode javni beležnici, *Javni bilježnik*, бр. 30, 2009, стр. 27.

¹⁶⁹ Чл. 176. Закона о наслеђивању Републике Хрватске, *Narodne novine*, бр. 48/2003, 163/2003, 35/2005 и 41/2008.

¹⁷⁰ Чл. 94. ст. 4. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе, *Службени лист РЦГ*, бр. 27/2006 и 20/2015.

¹⁷¹ Закон о ванпарничном поступку Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 36/2009 и 91/2016.

¹⁷² Чл. 131. Закона за ванпарнична постапка Северне Македоније, *Службени весник на РМ*, бр. 9/2018.

¹⁷³ *Службени весник на РМ*, бр. 72/2016, 142/2016 и 233/2018.

бележник.¹⁷⁴ Ограничења нема ни у праву Федерације Босне и Херцеговине. Треба напоменути да сви закони који предвиђају могућност поверавања оставинског поступка нотару садрже посебна поглавља која се односе на овлашћења и положај нотара као повереника суда.¹⁷⁵

Поступак за расправљање заоставштине се решењем поверава нотару чије се службено седиште налази на подручју оставинског суда, а који је дужан прихватити поверено спровођење. Према праву Федерације БиХ, нотар може, ако за то постоје оправдани разлози, одбити поверени посао, о чему ће без одлагања обавестити суд и јавнобележничку комору,¹⁷⁶ док у праву Црне Горе он може тражити изузеће из разлога прописаних за изузеће судије у складу са правилима парничне процедуре.¹⁷⁷

У одлуци о поверавању поступка, јавном бележнику се оставља рок у коме има обавити поверени посао, а уколико нотар није у могућности спровести поступак у датом року, он мора о томе и о разлозима спречености обавестити оставински суд,¹⁷⁸ са изузетком права Северне Македоније, чији Закон за вонпарнична постапка изричиту одредбу о томе не садржи. У неким од њих је рок бројчано одређен, као што је то случај са правом Републике Српске, где исти износи 90 дана,¹⁷⁹ и са правом Црне Горе, где је рок за поступање нотара 60 дана од дана пријема предмета.¹⁸⁰ Право Републике Хрватске говори о року који одреди суд, док *Zakon o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine* ограничава нотара на спровођење поступка у разумном року. Такође, сви ови закони наводе разлоге због којих суд може одузети списе предмета и спровођење поступка поверити другом нотару, а то су немогућност нотара да због болести или којег другог

¹⁷⁴ Т. Дивјакоски, *Улогата на нотарите во вонпарничната постапка и постапката за извршување во правото на Република Мекодинаја*, магистерски труд, Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола, Правен факултет – Кичево, Битола, 2019, стр. 35.

¹⁷⁵ Чл. 241–252. *Zakona o nasljeđivanju Republike Hrvatske*, чл. 262–268. *Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH*, бр. 80/2014, чл. 147–157. *Zakona o ванпарничном поступку Црне Горе*, чл. 131–141. *Zakona за вонпарнична постапка Северне Македоније*, чл. 145–146. *Zakona o ванпарничном поступку Републике Српске*.

¹⁷⁶ Чл. 265. ст. 2. *Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine*.

¹⁷⁷ Чл. 155. ст. 1. *Zakona o ванпарничном поступку Црне Горе*.

¹⁷⁸ Чл. 243. *Zakona o nasljeđivanju Republike Hrvatske*, чл. 259. *Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine*, чл. 150. *Zakona ванпарничном поступку Црне Горе*, чл. 153. *Zakona o ванпарничном поступку Републике Српске*.

¹⁷⁹ Чл. 153. ст. 1. *Zakona o ванпарничном поступку Републике Српске*.

¹⁸⁰ Чл. 150. ст. 1 *Zakona o ванпарничном поступку Црне Горе*.

разлога обави поверени посао, очито занемаривање законских обавеза или други разлози који су важни по оцени суда.¹⁸¹ Против ове судске одлуке није могуће изјавити жалбу.

Када поступа као повереник суда у оставинском поступку, јавни бележник је овлашћен на предузимање свих радњи и доношење свих одлука које би могао предузимати и доносити суд, изузев одлука које су у искључивој надлежности суда.¹⁸² Поставља се, даље, питање које су то одлуке у искључивој надлежности суда. Право Црне Горе предвиђа да су то одлука о постављању привременог стараоца заоставштине, одлука о захтеву за издвајање заоставштине од имовине наследника, те одлука о одређивању неке од мера за обезбеђење заоставштине.¹⁸³ У случају да се јави потреба за доношењем неке од ових одлука, поступак расправљања заоставштине мора спровести суд који је поступак поверио нотару – нотар овакве поступке не може да спроводи.¹⁸⁴ У македонском праву, нотар неће моћи да поступа као повереник суда ако је потребно донети одлуку о месној и стварној ненадлежности; доношење ових одлука је у искључивој надлежности суда. Такође, једино суд може да одреди меру за обезбеђење заоставштине (те да исту измени или укине), и да прогласи нестало или уништено завештање.¹⁸⁵

Дакле, јавни бележник ће расправити сва питања која су од значаја за расправљање заоставштине. Он ће утврдити ко су наследници умрлог, позвати их на заказано рочиште, утврдити састав заоставштине, те која права из заоставштине припадају наследницима. Такође, он ће предузети неку од претходних радњи, а којима се припрема оставинска расправа или обезбеђују права учесника у поступку, ако за тим има потребе. Више о претходним радњама у оставинском поступку у овим правним системима биће касније речи.

¹⁸¹ Чл. 132. ст. 2. Закона за вонпарнична постапка Северне Македоније, чл. 241. ст. 2. и 3. Закона о наслеђивању Republike Hrvatske, чл. 146. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске, чл. 257. ст. 3. Закона о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине, чл. 148. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе.

¹⁸² Чл. 126. ст. 3. Закона за вонпарнична постапка Северне Македоније, чл. 244. ст. 1. Закона о наслеђивању Republike Hrvatske, чл. 146. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске, чл. 262. ст. 1. Закона о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине, чл. 94. ст. 3. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе.

¹⁸³ Чл. 112, чл. 123. ст. 2. и чл. 124. ст. 4. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе.

¹⁸⁴ Чл. 94. ст. 4. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе.

¹⁸⁵ Више о радњама које не може предузимати нотар као повереник суда у оставинском поступку у праву Македоније видети: Ф. Стоев, Положбата и овластувањата на нотарот како повереник на судот во оставинската постапка, *Нотариус*, 11, Нотарска комора на Република Македонија, стр. 14–15.

У поступку за расправљање заоставштине, суд је овлашћен да од наследника узима наследничке изјаве, које могу бити позитивне и негативне. Следствено томе, а како нема изричите забране, јавни бележник такође може предузимати ову радњу. Нека од ових права изричито предвиђају ту могућност.¹⁸⁶ Друга, пак, остављају простора за тумачење. Право Хрватске, на пример, у чл. 182. *Zakona o nasljeđivanju* предвиђа да судија, односно судијски саветник прима изјаве о одрицању од наслеђа. Ако јавни бележник може предузимати све радње које у поступку може предузимати суд, онда то може бити и узимање поменуте изјаве. То, међутим, није изричито предвиђено, те се поставља питање је ли овде намера законодавца била да у вези са овом радњом успостави искључиву надлежност суда. Слична ситуација је и са *Zakonom o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine*, а који наводи да наследник, осим пред судом, наследничку изјаву може дати и пред конзуларним представником или дипломатским представником Босне и Херцеговине који обавља конзуларне послове.¹⁸⁷ Право Северне Македоније, с друге стране, јасно предвиђа да се пред нотаром може дати само изјава о пријему наслеђа, односно позитивна наследничка изјава.¹⁸⁸

У радње које као повереник суда у току оставинског поступка може предузети јавни бележник сврставамо и радње у вези са завештањем, односно утврђивање постојања истог, његово проглашење и вођење записника о проглашењу, саслушање сведока усменог завештања и друге,¹⁸⁹ радњу достављања позива и писмена, која се има вршити према правилима о судској достави, односно у складу са законом који регулише парнични поступак.¹⁹⁰

У вези са одлукама које јавни бележник може донети, поред решења о наслеђивању и испоруци, то може бити и решење да се не спроводи оставинска расправа, уколико из

¹⁸⁶ Чл. 128. *Zakona o ванпарничном поступку Црне Горе*, чл. 126. ст. 2 *Zakona o ванпарничном поступку Републике Српске*.

¹⁸⁷ Чл. 237, ст. 6. *Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine*.

¹⁸⁸ Чл. 170. ст. 2. и ст. 3. *Zakona za ванпарнична постапка Северне Македоније*.

¹⁸⁹ Чл. 203–209. *Zakona o nasljeđivanju Republike Hrvatske*, чл. 113–118. *Zakona o ванпарничном поступку Црне Горе*, чл. 155–160. *Zakona za ванпарнична постапка Северне Македоније*, чл. 192–197. *Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine*, чл. 112–117. *Zakona o ванпарничном поступку Републике Српске*.

¹⁹⁰ Чл. 137. *Zakona za ванпарнична постапка Северне Македоније*, чл. 247. *Zakona o nasljeđivanju Republike Hrvatske*, чл. 153. *Zakona o ванпарничном поступку Црне Горе*, чл. 263. *Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine*, чл. 148. ст. 1. *Zakona o ванпарничном поступку Републике Српске*.

смртовнице произлази да оставилац није имао заоставштину, или да је, пак, оставио само покретне ствари, а нико од лица позваних на наслеђе не тражи спровођење оставинског поступка.¹⁹¹ По логици ствари, оставински поступак ће се обуставити и уколико се оставилац, који је био проглашен умрлим, појави жив.

Уколико у току поступка између учесника дође до спора о правно релевантним чињеницама, нотар неће решавати спор. То ће бити случај ако су спорне чињенице од којих зависи неко њихово право, као што је право на наслеђе, пуноважност или садржина тестаментa, ако постоји спор о томе да ли се неко лице одрекло наслеђа, ако се споре око чињеница од којих зависи величина наследног дела, а нарочито урачунавање поклона и испорука у наследни део и др. У праву Републике Српске, његова је обавеза да спесе предмета врати надлежном суду.¹⁹² Исто решење прихватиле су Хрватска, Федерација Босна и Херцеговина и Македонија.¹⁹³ Дакле, у наведеним ситуацијама, суд је овлашћен на доношење решења о прекиду поступка, те упућивање учесника да покрену парницу или поступак пред надлежним органом управе. С друге стране, црногорски Закон о ванпарничном поступку је одредбу о овом питању формулисао тако што је могућност на упућивање на парницу, односно поступак пред органом управе, поред суда дао и јавном бележнику.¹⁹⁴ Имајући у виду стручност нотара, али и чињеницу да враћање списа предмета надлежном суду да он упути странке на покретање одређеног поступка одуговлачи сам оставински поступак, сматрамо да нема разлога да се не стави у надлежност нотару доношење једне овакве одлуке.

Приликом спровођења поступка за расправљање заоставштине, јавни бележник ће поступати по правилима закона који регулише овај поступак. На одлуке које бележник донесе у току поступка поступајући као повереник суда могуће је изјављивање правног лека. У питању је приговор на решење који се може изјавити у року од осам дана од дана

¹⁹¹ Чл. 215. ст. 1. и ст. 2. Закона о наслеђивању Републике Хрватске, чл. 122. ст. 1. и ст. 2. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе, чл. 165, ст. 1. и ст. 2. Закона за ванпарнична постапка Северне Македоније, чл. 232, ст. 1. и ст. 2. Закона о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине, чл. 121. ст. 1. и ст. 2. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске.

¹⁹² Чл. 154. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске. Детаљније о решењу у Републици Српској видети: Ђ. Раковић, Нотар као повјереник суда у оставинском поступку, *Српска правна мисао*, бр. 51, 2018, стр. 36.

¹⁹³ Чл. 244. ст. 2. и 3. Закона о наслеђивању Републике Хрватске, чл. 134. ст. 1. и 2. Закона за ванпарнична постапка Северне Македоније, чл. 260. ст. 2. Закона о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине.

¹⁹⁴ Чл. 129. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе.

достављања решења учесницима у поступку. Приговор се доставља нотару који је дужан да га без одлагања са списима предмета достави првостепеном суду, а о њему одлучује судија појединац надлежног суда, који може предметно решење у целости или делимично потврдити, преиначити или укинути.¹⁹⁵

Поменути упоредноправни системи су готово идентични када говоримо о питањима надзора над јавним бележником као повереником суда, те питањима награде за рад и накнаде трошкова нотара. Надзор над радом нотара у овом случају врши суд који му је поверио поступак за расправљање заоставштине.¹⁹⁶ У праву Хрватске, предвиђена је обавеза нотара да након извршења повереног посла без одлагања достави извештај суду, док је у црногорском праву његова обавеза да суду сваких шест месеци доставља извештаје о поступцима расправљања заоставштине.¹⁹⁷ Надзор се, при том, остварује и путем поступања судова по правним лековима изјављеним на одлуке нотара.

Са свега напред наведеног, а систематским тумачењем свих поменутих закона, могла би се уочити сличност у погледу домашаја надлежности нотара као повереника суда када су у питању ванпарнични поступци. Наиме, сви они садрже део о нотару као поверенику суда. Закон о ванпарничном поступку Републике Српске чак садржи и начелну одредбу о паралелној надлежности суда и нотара у ванпарничним поступцима,¹⁹⁸ што упућује на закључак да је законодавац имао у виду ширу могућност поверавања послова јавном бележнику. Међутим, одредбе у којима се помиње нотар у свим овим правима, као и у Закону о ванпарничном поступку Републике Србије, махом се односе на поступак расправљања заоставштине, те претходне радње у вези са њим. Такође, и поред начелне одредбе да када спроводи оставински поступак нотар може предузимати све радње које би могао предузимати суд, поступање нотара има својих специфичности, а на шта указују посебни делови анализираних закона који нормирају његова овлашћења у оставинском поступку.

¹⁹⁵ Чл. 185–187. Закона о наслеђивању Републике Хрватске, чл. 151–152. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске, чл. 127–128. Закона за ванпарнична постапка Северне Македоније, чл. 209–211. Закона о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине, чл. 134а–134д. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе.

¹⁹⁶ Чл. 249. Закона о наслеђивању Републике Хрватске, чл. 155а. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе, чл. 138. ст. 3. Закона за ванпарнична постапка Северне Македоније, чл. 265. Закона о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине, чл. 149. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске.

¹⁹⁷ Чл. 158. ст. 2. Закона о јавном билежништву Републике Хрватске, бр. 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09 и 120/16 и чл. 155с. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе.

¹⁹⁸ Чл. 15. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске.

4. Поверавање појединих процесних радњи јавном бележнику

У покренутом ванпарничном поступку, а из разлога целисходности, суд може поверити јавном бележнику спровођење појединих процесних радњи. Опште одредбе Закона о ванпарничном поступку не прописују које се процесне радње могу поверити нотару. У теорији се указује да му се, по правилу, могу поверити само радње извиђања и достављања писмена (нпр. узимање наследничке изјаве, вршење увида у јавне књиге, достављање писмена, предузимање различитих техничких радњи о којима се саставља јавнобележничка исправа, која ће као доказ доцније бити изведена у ванпарничном поступку и слично).¹⁹⁹

Једино је у оставинском поступку целисходност поверавања појединих радњи нотару оценио сам законодавац. Реч је о радњама које се предузимају са циљем да се припреми оставинска расправа и обезбеде права странака у поступку, а које се називају претходним радњама у поступку за расправљање заоставштине.²⁰⁰ Ту спадају следеће радње: састављање смртовнице, попис и процена заоставштине и предузимање мера за обезбеђење заоставштине.

Одлуку о поверавању, а након испитивања постојања услова за поверавање одређене радње, суд доноси на рочишту или ван њега, самостално или на предлог учесника у поступку. Решење о поверавању поједине процесне радње јавном бележнику донеће судија који поступа у првостепенем поступку, док ће конкретном јавном бележнику решењем одредити председник суда, као што је то случај и са поверавањем поступка.²⁰¹

Будући да поверавање јавном бележнику вршења претходних радњи у оставинском поступку, како код нас, тако и у правима бивших југословенских република, има највећи значај, то ћемо њима посветити пажњу у делу рада који следи.

¹⁹⁹ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, *op. cit.* стр. 62.

²⁰⁰ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 47.

²⁰¹ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, *op. cit.* стр. 67–68.

4.1. Претходне радње у оставинском поступку у праву Републике Србије

4.1.1. Састављање смртовнице

Смртовница је јавна исправа чије је састављање у извесном смислу први корак у поступку расправљања заоставштине, јер се на основу ње овај поступак покреће. Она садржи податке о смрти једног лица и друге податке релевантне за расправљање заоставштине и саставља се и онда када умрли није оставио никакве имовине.²⁰² На основу смртовнице суд долази до релевантних података на основу којих утврђује да ли су испуњени услови за вођење оставинског поступка након смрти одређеног лица и да ли треба предузети одређене мере за обезбеђење заоставштине.²⁰³ Редован је случај да састављање ове исправе суд поверава јавном бележнику, премда постоји могућност да исту састави суд, када оцени да је то целисходно.²⁰⁴ Како је састављање смртовнице у изворној надлежности јавног бележника, одлука о поверавању њеног састављања је декларативног карактера.²⁰⁵

Поступак поверавања састављања смртовнице започиње када оставинском суду матичар, надлежан да изврши упис смрти у матичну књигу умрлих, достави извод из матичне књиге умрлих, што је дужан да учини у року од 30 дана од извршеног уписа,. По добијању извода, оставински суд доноси решење о поверавању састављања смртовнице јавном бележнику.²⁰⁶

Закон о ванпарничном поступку решио је питање месне надлежности јавног бележника као повереника суда тако што је одредио да се састављање смртовнице поверава јавном бележнику на чијем се службеном подручју налазило последње пребивалиште, односно боравиште оставиоца. Ако оставилац није имао пребивалиште, односно боравиште у Републици Србији, за критеријум се узима подручје на којем се

²⁰² Чл. 93. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

²⁰³ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, стр. 156.

²⁰⁴ Чл. 94. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

²⁰⁵ До измена и допуна Закона о ванпарничном поступку Републике Србије из 2014. године, састављање смртовнице било је у надлежности матичара. Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 47.

²⁰⁶ Чл. 92. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

налази заоставштина оставиоца или њен претежни део.²⁰⁷ Додатна правила исти закон садржи за случај да на подручју суда службено седиште има више јавних бележника. Тада им је суд дужан ову процесну радњу додељивати према азбучном реду њихових презимена.²⁰⁸

Смртовница мора имати одговарајућу садржину. Податке за њено сачињавање јавни бележник добија од сродника умрлог, лица са којима је живео, али и других лица која могу пружити потребне податке.²⁰⁹ Обавезну садржину смртовнице чине лични подаци умрлог,²¹⁰ уз назначење дана, месеца и године, места и по могућству часа смрти; генералије супружника умрлог и његове деце, те осталих сродника и лица који би на основу закона, односно завештања могли бити позвани на наслеђе; приближна вредност покретне и непокретне имовине умрлог. Такође, у смртовници ће се посебно нагласити да ли се очекује рођење детета умрлог, да ли његова деца и супружник имају стараоца, а ако је пре оставиоца умро његов супружник или неко његово дете (или било које друго лице које би могло бити позвано на наслеђе), у смртовници ће се назначити датум и место њихове смрти.²¹¹

По могућству, у смртовницу ће се унети факултативни елементи, као што су: где се налази заоставштина коју је умрли оставио, да ли има ствари за чије држање, чување или прибављање постоје посебни прописи, да ли је умрли оставио дугове и колико, подаци о постојању завештања или уговора о доживотном издржавању или уговора о уступању и расподели имовине за живота и где се исти налазе, и слично.²¹²

Попуњену смртовницу јавни бележник има доставити оставинском суду у року од 30 дана од дана када је примио решење о поверавању. Ако пак није могао прибавити све потребне податке, јавни бележник ће оставинском суду доставити делимично попуњену смртовницу, уз навођење разлога за такво поступање и података који би могли послужити

²⁰⁷ Чл. 92. ст. 3. Закона о ванпарничном поступку.

²⁰⁸ Чл. 30в. ст. 3. Закона о ванпарничном поступку.

²⁰⁹ Чл. 93. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку.

²¹⁰ Лично име умрлог, лично име једног од његових родитеља, занимање, датум рођења и држављанство умрлог, а за умрла лица која су била у браку и њихово презиме које су носили пре ступања у брак, место у коме је умрли имао пребивалиште, односно боравиште, са адресом.

²¹¹ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 49.

²¹² *Ibid.*

суду за проналажење наследника и заоставштине оставиоца.²¹³ У том случају, суд може одлучити да сам састави смртовницу у суду или да то учини судијски помоћник ван суда.²¹⁴

4.1.2. Попис и процена заоставштине

Попис и процена заоставштине је једна од мера за обезбеђење заоставштине која има за циљ утврђивање састава и вредности оставине, и то према стању на дан отварања наслеђа.²¹⁵ Ради се о два одвојеним радњама, али се оне у пракси најчешће спроводе заједно. Имајући у виду да је ово радња која је у служби доношења одлуке о расподели заоставштине и то да је иста претежно техничког карактера, законодавац је предвидео могућност да се њено предузимање пренесе у надлежност јавном бележнику.²¹⁶

Оставински суд доноси решење којим одређује предузимање ове мере. Он то може учинити на захтев наследника, испорукопримаца или повериоца умрлог,²¹⁷ али и по службеној дужности. *Ex officio* суд ће донети ово решење када се не зна за наследнике или за њихово боравиште, кад су наследници лица која нису способна да се сама старају о својим пословима, када заоставштину треба да наследи Република Србија и у другим оправданим случајевима.²¹⁸

Поред оставинског суда, решење о одређивању пописа и процене заоставштине може донети и јавни бележник, онда када је надлежан за састављање смртовнице, ако то тражи наследник или испорукопримац. Јавни бележник може одредити ову меру најраније од тренутка пријема решења којим му је поверено састављање смртовнице, а до момента предаје исте оставинском суду.²¹⁹

За разлику од процесне радње одређивања ове претходне мере, која може бити предузета од стране суда или јавног бележника, спровођење пописа и процене

²¹³ Чл. 92. ст. 4. и 5. Закона о ванпарничном поступку.

²¹⁴ Чл. 94. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку.

²¹⁵ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 50.

²¹⁶ Г. Станковић, М. Трговчевић-Прокић, *op. cit.* стр. 64.

²¹⁷ Чл. 96. ст. 3. Закона о ванпарничном поступку.

²¹⁸ Чл. 96. ст. 4. Закона о ванпарничном поступку.

²¹⁹ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, стр. 158.

заоставштине предузима, по правилу, јавни бележник. Изузетно, ако јавни бележник није пописао и проценио заоставштину, то може учинити судијски помоћник.²²⁰ Притом, све предузете радње морају бити засведочене у форми јавнобележничког записника²²¹ и достављене оставинском суду и сваком учеснику у поступку пописа и процене.²²² На овај записник, сваки учесник у поступку може изјавити приговор у року од 8 дана од дана када је примио записник, у ком случају ће суд одлучити да ли ће за предузимање ове мере овластити другог јавног бележника или судијског помоћника.²²³

Закон о ванпарничном поступку предвиђа да се ова радња спроводи у присуству два пунолетна грађанина и, по потреби, уз учешће вештака, као и да попису и процени може присуствовати свако заинтересовано лице.²²⁴ Како би се избегла могућност различитог поступања судова у истим ситуацијама, али и повећала сигурност наведене мере по учеснике у поступку, требало би ову законску одредбу прецизније формулисати и предвидети случајеве у којима је учешће вештака у поступку пописа и процене обавезно.

Попис и процена заоставштине обухвата сву имовину која је била у поседу умрлог у време смрти, односно све покретне и непокретне ствари које су у време отварања наслеђа биле у његовој непосредној државини. Такође, у записник се уносе подаци о стварима које су биле у својини умрлог али се налазе код другог лица, са назначењем код кога се оне налазе и по ком основу (посредна државина). Предмет пописа биће и оне ствари које је умрли држао, а за које се тврди да нису у његовој својини. Саставни део записника о попису и процени заоставштине чине и оставиочева потраживања и дугови.²²⁵

Закон о ванпарничном поступку садржи одредбе о начину пописивања покретних и непокретних ствари. Покретне ствари се пописују по врсти, роду, броју, мери, тежини или појединачно,²²⁶ док се непокретности пописују појединачно са назначењем где се налазе и

²²⁰ Чл. 99а. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

²²¹ Чл. 88. Закона о јавном бележништву.

²²² Чл. 99а. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку.

²²³ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 53.

²²⁴ Чл. 99. Закона о ванпарничном поступку.

²²⁵ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, стр. 159.

²²⁶ Чл. 98. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку.

земљишнокњижних података.²²⁷ Такође, приликом пописивања имовине има се назначити вредност појединих покретних и непокретних ствари које су саставни део заоставштине.²²⁸

4.1.3. Привремене мере за обезбеђење заоставштине

У периоду између смрти оставиоца и правноснажности решења о наслеђивању, постоји потреба да се поједини предмети из оставинске масе заштите од могућег бесправног присвајања, оштећења или уништења.²²⁹ Све ове мере могу се поделити на привремене мере за обезбеђење заоставштине и мере за обезбеђење заоставштине, а према критеријуму субјекта који је овлашћен да их одреди и тренутка у поступку у коме могу бити одређене.²³⁰ Мере за обезбеђење заоставштине могу се одредити до окончања оставинског поступку и за ову групу мера искључиво је надлежан оставински суд.^{231, 232} Ту спадају: попис и процена заоставштине, одвајање заоставштине од имовине наследника (*separatio bonorum*), мере које се предузимају од стране привременог старатеља заоставштине, управитеља наследства и извршиоца завештања, те задржавање покретности из оставинске масе за чију је расправу заоставштине надлежан инострани орган.²³³

С друге стране, привремене мере за обезбеђење заоставштине могу се одредити само пре покретања поступка за расправљање заоставштине, а круг субјеката који их може одредити је нешто шири. Према слову закона, њих може, по службеној дужности, одредити суд на чијем је подручју је оставилац умро, суд на чијем подручју се налази заоставштина и јавни бележник којем је поверено састављање смртовнице.²³⁴ Оваква формулација оставља простора за дораду, у смислу коришћења везника „или“ уместо везника „и“ приликом набрајања субјеката који меру могу одредити, те предвиђања

²²⁷ Чл. 98. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

²²⁸ Чл. 98. ст. 4. Закона о ванпарничном поступку.

²²⁹ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, стр. 160.

²³⁰ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 53.

²³¹ *Ibid.*

²³² Изузетно, ове мере може одредити и други стварно надлежни суд, ако је за то замољен или се ради о мерама чије предузимање не трпи одлагање. *Ibid.*

²³³ *Ibid.* стр. 54.

²³⁴ Чл. 102. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку.

могућности да се исте одређују не само по службеној дужности, већ и на захтев лица која имају интерес да се заоставштина заштити.²³⁵ Треба, такође, напоменути, да је јавни бележник овлашћен на одређивање привремене мере све док не преда смртваницу оставинском суду.^{236, 237}

У првом ставу члана 102, Закон о ванпарничном поступку без даљег објашњења предвиђа да се ове мере имају одредити када постоје разлози који налажу нарочиту опрезност. У привремене мере за обезбеђење заоставштине спадају: предаја имовине или њеног дела на чување поузданом лицу (постављање чувара заоставштине), предаја новца, драгоцености, хартија од вредности, штедних књижица и других важних исправа на чување суду или јавном бележнику на чијем се подручју налазе и печатење оставиочевог стана, појединих просторија у њему или других просторија које припадају оставиоцу.²³⁸ Сем набрајања наведених мера, Закон о ванпарничном поступку не регулише детаљније ово поље деловања нотара.

У наредном ставу истог члана, наведени су разлози када се привремене мере нарочито одређују: када су наследници непознати, одсутни или када се утврди да ниједан од присутних наследника није способан да управља заоставштином, а нема законског заступника.²³⁹ Дакле, то су случајеви у којима је заоставштина из поменутих разлога незаштићена или постоји бојазан да ће пре њене расподеле доћи до њеног умањења или неке измене на добрима оставинске масе.

Чувар заоставштине је поуздано лице, физичко или правно, чије је деловање управљено на заштиту појединих ствари из заоставштине од пропадања, отуђивања или уништавања.²⁴⁰ Дакле, он не може располагати нити управљати заоставштином.²⁴¹

²³⁵ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 56.

²³⁶ Чл. 102. ст. 3. Закона о ванпарничном поступку.

²³⁷ Јавни бележник је дужан обавестити оставински суд о доношењу решења којим је одредио привремену меру, коју овај може изменити или ставити ван снаге. Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, стр. 160.

²³⁸ Чл. 102. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку.

²³⁹ У једном случају из наше судске праксе суд је нашао да је привремену меру оправдано одредити и када је један од наследника, док је оставински поступак био у току, започео са извођењем грађевинских радова на кући из оставиочеве заоставштине. Решење Окружног суда у Краљеву, Гж. 97/194, од 31.01.1994. године. Наведено према: Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, стр. 160, фус. 35.

²⁴⁰ Н. Стојановић, Ј. Видић-Трнинић, *op. cit.* стр. 57.

Ограничење у вези са његовим овлашћењима постоји и у смислу држања ствари као што су новац, хартије од вредности и друге важне исправе које се имају предати на чување основном суду или јавном бележнику на чијем се подручју налазе.²⁴² Како закон ниједном одредбом не предвиђа ко може бити чувар заоставштине, а јавни бележник је овлашћен на одређивање ове мере, нема препреке да управо он буде одређен за чувара оставиочевих добара, нарочито ако се узме у обзир чињеница да у оквиру послова изворне надлежности он врши и депозитне послове.

Одређивање печатења оставиоцевог стана, појединих просторија у стану или других оставиочевих просторија решењем суда или јавног бележника који саставља смртовницу, привремена је мера за обезбеђење заоставштине која је у наш правни систем уведена новелама Закона о ванпарничном поступку из 2014. године. Међутим, осим предвиђања да одлуку којом се дозвољава да се скину печати са оставиоцевог стана или просторија може донети само оставински суд, који о томе да је ова мера одређена бива обавештен од суда који је ову меру одредио (а сматрамо да га о томе може обавестити и јавни бележник, када из неког разлога након састављања смртовнице не спроведе поступак), Закон о ванпарничном поступку ближе не одређује.²⁴³ Несумњиво да оваква штура и фрагментарна регулатива овог правног института оставља бројна питања која могу довести до неуједначености у пракси, као што су: како тече поступак печатења и у чијем присуству, ко га конкретно спроводи, да ли се одређивању ове мере може приговорити, у чијем се присуству скида печат и под којим условима и слично.²⁴⁴ Несумњиво је да је законодавац требао да учини већи напор и да подробније регулише сва наведена спорна питања која се јављају приликом одређивања и спровођења ове мере.

²⁴¹ Имајући у виду ова обележја правног положаја чувара заоставштине, у литератури има мишљења да његов правни положај сличан правном положају оставопримца код уговора о остави, те да се на наведени институт могу сходно примењивати одредбе Закона о облигационим односима. *Ibid.*

²⁴² *Ibid.* стр. 58.

²⁴³ Чл. 102. ст. 4. Закона о ванпарничном поступку.

²⁴⁴ Н. Станојевић, *op. cit.* стр. 29.

4.2. Претходне радње у оставинском поступку у правима држава бивше СФРЈ

Приликом анализе питања надлежности за предузимање појединих претходних радњи у оставинском поступку у правима бивших југословенских република, уочавамо одређене разлике у односу на домаћу регулативу. Наиме, у свим анализираним правним системима је састављање смртовнице у надлежаности матичара који врши упис смрти у матичну књигу умрлих, а у неким од њих рок за састављање ове исправе је краћи од рока прописаног Законом о ванпарничном поступку Републике Србије.²⁴⁵ Овакво решење чини се оправданим, с обзиром на чињеницу да матичар већ располаже појединим подацима који чине садржину смртовнице. Његова надлежност, пак, није искључива, јер у случају немогућности попуњавања смртовнице, тј. када је оставинском суду достављена непотпуна смртовница, исту може допунити или саставити суд,²⁴⁶ односно јавни бележник када поступа као повереник суда.²⁴⁷

За спровођење пописа и процене заоставштине,²⁴⁸ као једне од мера за обезбеђење заоставштине, потребна је судска одлука која се доноси по службеној дужности када се не зна за наследнике или њихово боравиште, када су то лица која услед малолетства, душевне болести или других околности не могу сама водити бригу о својим правима и интересима и у другим оправданим случајевима, као и када то захтевају наследници, испорукопримци или повериоци оставиоца. Као и у нашем праву, попис и процена се могу извршити и без одлуке суда, приликом састављања смртовнице, када то захтева неко од наследника или испорукопримаца. Попис обухвата све покретне и непокретне ствари које се налазе у непосредној и посредној државини оставиоца, те његова потраживања и

²⁴⁵ Рок од 15 дана, од извршеног уписа чињенице смрти, за састављање смртовнице и њено достављање суду прописују чл. 99. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе, чл. 99. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске и чл. 216. ст. 1. Закона о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине. С друге стране, чл. 142. ст. 1. Закона за вонпарнична постапка Северне Македоније прописује рок од 30 дана од дана смрти, док хрватски законодавац не предвиђа рок за достављање смртовнице суду од стране матичара.

²⁴⁶ Чл. 192. ст. 3. Закона о наслеђивању Републике Хрватске, чл. 101. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске, чл. 216. ст. 4. Закона о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине, чл. 142. Закона за вонпарнична постапка Северне Македоније и чл. 181. Закона о dedovanju Slovenije, *Uradni list SRS*, št. 15/76, 23/78, *Uradni list RS*, št. 13/94 – ZN, 40/94 – odl. US, 117/00 – odl. US, 67/01, 83/01 – OZ, 73/04 – ZN-C, 31/13 – odl. US in 63/16.

²⁴⁷ Могућност да нотар састави непотпуну смртовницу изричито је прописана чл. 101. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе.

²⁴⁸ Законодавства Северне Македоније, Црне Горе и Републике Српске предвиђају спровођење пописа и процене заоставштине, док законодавства Хрватске, Словеније и Федерације Босне и Херцеговине стипулишу спровођење пописа заоставштине.

дугове, а врши се у присуству два пунолетна сведока. Ова мера може бити спроведена од стране судског службеника, или јавног бележника којег одреди судија који води оставински поступак,²⁴⁹ а у словеначком праву поред нотара попис може спровести и извршитељ, на основу одлуке суда.²⁵⁰

Материју мера за обезбеђење заоставштине ови правни системи регулисали су на сличан начин. Осим права Републике Српске, остала законодавства на територији бивше Југославије прописују меру предаје ствари на чување поузданом лицу онда када се установи да ниједан од наследника није у стању управљати заоставштином, а нема законског заступника, или ако су наследници непознати или одсутни, односно када друге околности налажу нарочит опрез.²⁵¹ За одређивање ове мере надлежан је суд на чијој територији се налазе добра из заоставштине или орган управе, са изузетком Црне Горе где то у хитним случајевима може бити и нотар.²⁵² Као ни у домаћем праву, ниједан од ових правних система не одређује јавног бележника као поуздано лице. Он се помиње у случају када су предмет предаје готов новац, драгоцености, хартије од вредности и друге важне исправе, у смислу да се оне имају предати суду или јавном бележнику на чијем се подручју налази та имовина.²⁵³

Право Словеније унеколико се разликује. За одређивање мера за обезбеђење заоставштине надлежан је суд на чијем је подручју наступила смрт оставиоца или на чијем се подручју налазе његова добра, који предаје ствари на чување поузданом лицу, при чему се готов новац, хартије од вредности и други вредносни папири предају извршитељу на чување.²⁵⁴ Са изменама које је у право Словеније донео Закон о нотарима, створена је

²⁴⁹ Чл. 194–198. Zakona o nasljeđivanju Republike Hrvatske, чл. 103–110. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе, чл. 103–108. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске, чл. 146–152. Закона за вонпарнична постапка Северне Македоније, чл. 218–222. Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine и чл. 184–190. Zakona o dedovanju Slovenije.

²⁵⁰ Чл. 188. ст. 1. Zakona o dedovanju Slovenije.

²⁵¹ Чл. 199. Zakona o nasljeđivanju Republike Hrvatske, чл. 111. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе, чл. 153. Закона за вонпарнична постапка Северне Македоније и чл. 223. Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine.

²⁵² Чл. 111. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе. Када у хитним случајевима нотар повери ствари из заоставштине поузданом лицу, о томе ће обавестити суд на чијем подручју се те ствари налазе, а суд је овлашћен да ову меру укине или измени.

²⁵³ Чл. 199. Zakona o nasljeđivanju Republike Hrvatske, чл. 111. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе, чл. 109. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске, чл. 153. Закона за вонпарнична постапка Северне Македоније, чл. 223. Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine.

²⁵⁴ Чл. 191. Zakona o dedovanju Slovenije.

могућност да се јавном бележнику преда заоставштина оставиоца или њен део на чување, али и да се он постави за старатеља заоставштине. Одлуку о томе доноси оставински суд.²⁵⁵ Овакво решење може послужити осталим правним системима као позитиван пример, имајући у виду чињеницу да је јавни бележник лице од јавног поверења, те да нема препрека да се нађе у некој од ових улога.

Када је потребно поставити привременог старатеља заоставштине, одлуку о томе доноси искључиво оставински суд.²⁵⁶ У црногорском праву, потреба за одређивањем ове мере, у случају када оставински поступак спроводи нотар, значи његову дужност враћања списка предмета суду.²⁵⁷ Занимљиво је да у наведеном случају Закон о ванпарничном поступку Републике Српске предвиђа да, на захтев суда, постављање старатеља заоставштине може извршити надлежни орган старатељства као меру обезбеђења, у оним случајевима у којима се према законима осталих земаља предузима мера обезбеђења предаје ствари на чување поузданом лицу.²⁵⁸ Једино словеначко право, на шта је већ указано, предвиђа могућност да оставински суд постави нотара за привременог старатеља заоставштине.

Печаћење стана као меру обезбеђења заоставштине изричито предвиђа право Хрватске и право Федерације Босне и Херцеговине. Одлуку о печатењу доноси суд, одређујући притом особу коју ће обавезати да без одлагања обавести суд или полицијску управу о оштећењу печата. За разлику од домаћег правног система, одлуку о скидању печата, поред оставинског суда може донети и јавни бележник као судски повереник.²⁵⁹ У хрватском праву, на захтев странке у циљу осигурања ствари и права из заоставштине суд може одредити привремене мере прописане законом који уређује извршење ако странка учини вероватним да постоји опасност да би се услед непредузимања мере променило постојеће стање или да би се спречило насиље или наступање ненадокнадиве штете. Све привремене мере у Хрватској након покретања оставинског поступка може одредити и

²⁵⁵ Чл. 71. ст. 2 и 3. Zakona o notariatu Slovenije, *Uradni list RS*, št. 2/07 – uradno prečišćeno besedilo, 33/07 – ZSReg-B, 45/08 in 91/13.

²⁵⁶ Чл. 200. ст. 1. Zakona o nasljeđivanju Republike Hrvatske, чл. 112. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе, чл. 154. ст. 1. Закона за вонпарнична постапка Северне Македоније, чл. 224. ст. 1. Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine, чл. 110. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске и чл. 131. Zakona o dedovanju Slovenije.

²⁵⁷ Чл. 112. ст. 3. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе.

²⁵⁸ Чл. 109. ст. 1. Закона о ванпарничном поступку Републике Српске.

²⁵⁹ Чл. 201. Zakona o nasljeđivanju Hrvatske, чл. 225. Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine.

нотар који поступа као повереник суда, као што може укинути или изменити све мере које је одредио сам или је то учинио суд или орган управе.²⁶⁰

5. О оправданости поверавања појединих процесних радњи и поступака јавном бележнику

Оправданост поверавања појединих процесних радњи, те спровођења поступака јавном бележнику је веома важно питање и тема је бројних научних радова и критика. На исто се одговор може потражити у предностима и недостацима процеса делимичне дејудисијализације, а ради остваривања циљева који су били разлог поновног увођења нотаријата.

Један од њих јесте била потреба за растерећењем судова од поступања у „несудећим“ стварима, при чему се под тим подразумевају ванпарнични поступци, које карактерише одсуство спора међу странкама. Ово обележје чини их мање комплексним од парничних поступака.²⁶¹ Наиме, улога судије састоји се у правилној примени норми материјалног права на утврђено чињенично стање и доношењу декларативне одлуке, без решавања икаквог спора. Са становишта растерећења судова, поступање јавних бележника у ванпарничним стварима чини се потпуно оправданим, посебно када се има у виду стручна оспособљеност нотара, њихова независност и непристрасност у поступању,²⁶² те посебна одговорност којој подлежу.²⁶³ Потпору за овакво решење домаћи законодавац налази и у *Препоруци о мерама за спречавање и смањивање оптерећења судова* (бр. Р (86) 12), донетој од стране Комитета министара Савета Европе, чија је једна од препоручених мера управо смањивање вансудских дужности судије.²⁶⁴ Посредна последица напред поменутог јесте ефикаснија и квалитетнија правна услуга, како у материји у којој се јавни бележници могу појавити као повереници суда, тако и у другим правним областима у

²⁶⁰ N. Gavella, V. Belaj, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 2008, стр. 456.

²⁶¹ Д. Ђурђевић, *Оправданост поверавања оставинског поступка јавним бележницима*, *Правни живот*, бр. 11, 2013, стр. 704.

²⁶² *Ibid.* стр. 707.

²⁶³ Више о одговорности јавних бележника видети у: М. Karanikić Mirić, *Odgovornost javnih beležnika u srpskom građanskom pravu*, стр. 559–583.

²⁶⁴ Д. Ђурђевић, *Оправданост поверавања оставинског поступка јавним бележницима*, стр. 699.

којима поступа суд.²⁶⁵ Олакшан приступ нотарима који се испољава кроз непосредну комуникацију странке са нотаром, а која по правилу не постоји када је наспрам странке судија, још један је аргумент на страни оправданости поверавања.²⁶⁶

Преношење одређеног дела надлежности са судова на јавне бележнике се показало оправданим из више разлога. Јавни бележници делују брзо и ефикасно, гарантују правну сигурност и доприносе убрзању правног промета. С друге стране, растрећење судова поверавањем поступака и радњи јавном бележнику не сме се вршити на уштрб правне сигурности. Наиме, пре него ли предузме било коју радњу, нотар је дужан утврдити идентитет странака,²⁶⁷ њихову способност за предузимање одређене радње, а потом и разјаснити све чињенице и утврдити вољу странака. Већ смо поменули да је један од његових задатака и пружање савета о питањима која су предмет његове делатности. Све то пружа странкама висок ниво сигурности у законитост предметног правног посла, односно законитост и правилност предузетих радњи и спроведених поступака од стране нотара. С тим у вези, установа јавног бележништва има функцију превентивног правосуђа, односно утицај на спречавање евентуалних будућих спорова.

Оправданост поверавања спровођења поступака јавним бележницима у појединим имовинскоправним односима испољава се на још један начин. Повећан обим посла за јавне бележнике значи да ће ова служба запослити већи број лица, доприносећи на тај начин смањењу незапослености (која би, иначе, радила у некој јавној служби и која би држава плаћала), те економском напретку. Нотар и код њега запослена лица нису на терету држави, зараду не примају из буџета, већ своје услуге наплаћују од клијената, а од њиховог пословања држава убира значајне пореске приходе.

Оно што се може јавити као спорно јесте питање подобности нотара да обављају поверене послове. Међутим, законом прописани услови које једно лице мора испуњавати да би се могло бавити јавним бележништвом говоре у прилог његовој компетентности и

²⁶⁵ Одређени број судија који би био ангажован на спровођењу оставинског поступка, сада може поступати у другим предметима, а који захтевају „суђење“ у правом смислу те речи, односно решавање спора. Следствено томе, већи број судија води ка краћем трајању поступака и њиховом окончању у разумном року. *Ibid.* стр. 702.

²⁶⁶ *Ibid.* стр. 701.

²⁶⁷ Више о утврђивању идентитета учесника у поступку састављања нотарске исправе видети: D. Đurđević, Utvrđivanje identiteta učesnika u postupku sastavljanja notarske isprave, *Pravni život*, бр. 12, 2011, стр. 63–82.

стручности да предузима одређене радње и спроводи неспорне поступке, а који не морају нужно бити у надлежности судова. У крајњем, надзор који суд врши над радом нотара којем је поверио одређени посао требало би да буде довољна гаранција за квалитет пружене правне услуге.

IV. ЈАВНИ БЕЛЕЖНИК КАО ПОВЕРЕНИК СУДА У ПРАКСИ

1. Предмет, циљ и метод истраживања

У вези са напред обрађеном темом, спроведено је емпиријско истраживање. Његов предмет је сагледавање делегиране надлежности нотара, односно добијање података о учесталости поступања нотара као повереника суда у пракси, пре свега у наследноправним стварима.

Ово истраживање имало је за циљ формирање става о предностима и недостацима преношења појединих поступака и процесних радњи из надлежности судова у надлежност нотара. Коришћењем метода интервјуа, аутор је покушао одговорити на питање о оправданости и ефикасности позитивноправних законских решења у предметној области.

Јавним бележницима постављена су следећа питања:

- Које се процесне радње најчешће поверавају јавним бележницима?
- Колико је смртовница састављено?
- Да ли и колико често јавни бележник спроводи попис и процену заоставштине?
- Да ли је било случајева одређивања привремених мера за обезбеђење заоставштине?
- Да ли се и из којих практичних разлога поверени предмети враћају суду на одлучивање?
- Колико дуго траје поступак за расправљање заоставштине пред јавним бележником?
- Да ли се и колико често изјављују жалбе на решења о наслеђивању донета од стране јавног бележника?

- Са којим се проблемима у вези са спровођењем оставинског поступка јавни бележници најчешће сусрећу?
- Да ли бележницима суд поверава спровођење неких других поступака осим поступка за расправљање заоставштине?
- У којој је мери, по мишљењу нотара, поверавање појединих поступака и процесних радњи растеретило судове и допринело ефикасности правосудног система?
- Да ли би, по мишљењу нотара, било целисходно поверити нотарима спровођење још неких ванпарничних поступака? Који би то поступци могли бити?
- Иако се не ради о послу који му поверава суд, интересовало нас је и колико је јавнобележничких завештања до сада сачињено?

2. Резултати истраживања

На наведена питања, одговоре су давали јавни бележник Драган Николић из Ниша, јавни бележник Милош Соколовић и јавни бележник Десанка Марјановић, обоје из Лесковца. Сви су они били ради да одговоре на постављена питања, те нисмо имали потешкоћа у вези са добијањем потребних информација. Разговори су обављани у посебно заказаном термину, осим бележника Десанке Марјановић са којом је, због њеног одсуства из града, разговор обављен телефонским путем. Одговори које су наведени јавни бележници дали су унеколико непрецизни и оквирни, а из разлога немогућности давања егзактних информација у вези са постављеним питањима, те је упитно у којој мери се могу сматрати реалним показатељем стања ствари у предметној области. Међутим, исти пружају основу за стварање слике о раду и доприносу јавних бележника функционисању правосудног система Републике Србије, првенствено када обављају послове као повереници суда.

На питање које се процесне радње најчешће поверавају јавним бележницима, сво троје нотара кажу да су то претходне радње у поступку за расправљање заоставштине, као и сам оставински поступак. Упитани за број састављених смртовница, бележници

Николић и Соколовић нису били у могућности дати прецизан одговор, док је бележник Марјановић рекла да је у првој години рада канцеларије састављено око 500 смртовница, а у 2019. години је тај број био око 1200. У вези са поступањем када се састави непотпуна смртовница, бележници наводе да се у том случају иста враћа суду, након чијег попуњавања странке подносе захтев за наставак поступка пред јавним бележником. На ово питање бележник Соколовић одговара да су случајеви састављања непотпуне смртовнице ретки, а да се проблеми јављају у вези са утврђивањем садржине заоставштине, што може довести и до прекорачења рока од 30 дана за састављање исте. Нешто другачији одговор дала је бележник Десанка Марјановић. Истиче да је било више случајева враћања суду непотпуне смртовнице, а најчешће из разлога немогућности прибављања потребних података у кратко одређеном року. При томе, суд, уколико ни сам не може доћи до потребних података, опет враћа јавном бележнику непотпуну смртовницу да овај на основу ње спроведе оставински поступак.

Када су у питању процесне радње попис и процена заоставштине и привремене мере за обезбеђење заоставштине, анкетирани бележници наводе да до сада нису имали ниједан случај поверавања истих, с тим што су код бележнице Марјановић поднета два захтева за одређивање привремене мере за обезбеђење заоставштине одвајање заоставштине од имовине наследника од стране повериоца наследника оставиоца. На питање да ли се и из којих практичних разлога поверени предмети враћају суду на одлучивање, исти јавни бележник истиче да је било случајева враћања предмета суду када се у заоставштини нађе непокретност на територији стране државе, у конкретном случају на територији Републике Хрватске, када постоји искључива надлежност суда да оглашава наследнике. Други практични разлог за овакво поступање била је месна ненадлежност бележника, на коју пази по службеној дужности. Код бележника Николића и Соколовића случајева враћања предмета до сада није било.

Познато је да је спровођење оставинског поступка у целини значајан део деловања јавног бележника као повереника суда. У вези са тим, јавни бележници истичу да је договор између њих и суда да се једним решењем бележнику поверава и састављање смртовнице и спровођење оставинског поступка, будући да се на тај начин постиже ефикасност и убрзава сам поступак. Бележник Соколовић, такође, наводи да, иако је

пракса да се спровођење оставинских поступака у 100% случајева поверава јавним бележницима, на територији Лесковца оставински суд је задржао поједине предмете и то оне који се односе на територију Косова и Метохије. Исти податак дала је бележник Марјановић, уз напомену да постоји Споразум о спровођењу одлуке о привременом преношењу надлежности Основног и Вишег суда у Косовској Митровици на Основни и Виши суд у Лесковцу, те да јавни бележници на територији града Лесковца поступају по истом, изузев предмета у којима се у саставу заоставштине појављује непокретност на територији аутономне покрајине Косова и Метохије, а које има спровести оставински суд. Она објашњава праксу поверавања свих оставинских поступака нотару обавезом суда да не дискриминише странке у погледу питања да ли ће се поступак спровести код суда или код нотара, што би се несумњиво чинило с обзиром на разлику у трошковима које странке имају поводом истог.

У погледу трајања предметног поступка, бележници Николић и Соколовић наводе да се у великом броју случајева поступци окончавају у року од 90 дана, док је просечно време потребно за окончање овог поступка код нотара Марјановић 6 месеци, укључујући време прописано за састављање смртвнице. Напомена је бележника Соколовића да до продужетка рока долази због честих спорова у вези са саставом заоставштине. Такође, на питање о учесталости изјављивања жалбе на решење о наслеђивању, бележници одговарају да се то дешава веома ретко, а што се чини, како наводи бележник Николић, из незадовољства наследника начином на који је имовина по закону подељена, те жеље да се иста подели споразумно. Бележник Марјановић дала је податак да је у периоду од августа претходне године до августа 2020. године на решења о наслеђивању која је она донела изјављена једна жалба.

Најчешћи проблем у вези са спровођењем оставинског поступка, по мишљењу ових јавних бележника, тиче се уредног достављања позива за рочиште. За бележника Соколовића су то наследници који живе у иностранству, а чије адресе нису познате, док се код бележника Марјановић тај проблем јавља у вези са лицима која су расељена са територије Косова и Метохије.

Сви ови јавни бележници су мишљења да је дискреционо право суда да нотарима поверава спровођење поступака за расправљање заоставштине умногоме допринело

растерећењу судова. Како то бележник Николић објашњава, суд је за спровођење овог поступка ангажовао много више људи него што то чини нотар (свега пар њих), што последично утиче на ефикасност поступка и његово окончавање у законом предвиђеном року, те могућност да судијски помоћници сада спроводе друге поступке. Јединствени став јавни бележници имају и по питању могућности поверавања неких других поступака, мислећи пре свега на поступак за споразумни развод брака када нема заједничке деце над којима супружници врше родитељско право, а имајући у виду ефикасности и ефективност свог досадашњег рада као судских повереника. Међутим, осим оставинског поступка, нема других поступака чије спровођење суд поверава испитаним јавним бележницима.

Коначно, на питање о броју састављених јавнобележничких завештања добијени су, на неки начин, опречни одговори. Док је бележник Соколовић одговорио да оваквих случајева код њега није било, бележник Николић наводи да их је састављено око 50, чему је, како претпоставља, разлог висока цена пружања ове услуге. Истог је мишљења и бележник Марјановић, а у чијој је канцеларији до сада састављено мање од 10 завештања.

V. ЈАВНИ БЕЛЕЖНИК КАО ПОВЕРЕНИК СУДА *DE LEGE FERENDA*

Јавни бележник, као повереник суда, има одређени круг овлашћења, а који обухвата поједине поступке и процесне радње. Једини поступак чије се спровођење у пракси њему поверава је поступак за расправљање заоставштине. Када говоримо о појединим процесним радњама, јавном бележнику се поверавају радње које не представљају судску делатност у смислу одлучивања, а део су оставинског поступка. Имајући у виду досадашња искуства и предности делимичне дејудицијализације, поставља се питање има ли простора за ширење овог поља деловања нотара? Уколико има, који би му се то поступци и радње *de lege ferenda* могли поверити?

У вези са наведеном темом, а имајући у виду поједина упоредноправна решења, актуелно је питање спровођења поступка за споразумни развод брака пред јавним бележником. Већина права европскоконтиненталног правног система (као што су Шпанија, Мађарска, Бугарска, Енглеска и Велс, а ту спада и Србија) предвиђају апсолутну

надлежност судова за његово спровођење, и то поједине у парничном, а друге у ванпарничном поступку.²⁶⁸ Међутим, постоје правни системи који за овај поступак предвиђају паралелну надлежност судова и јавних бележника, као што су права Словеније²⁶⁹ и Румуније.²⁷⁰

У Републици Србији, овај поступак се покреће предлогом за споразумни развод брака²⁷¹ и спроводи пред парничним судом. Споразум о разводу брака мора да садржи писмени споразум о вршењу родитељског права и о деоби заједничке имовине,²⁷² чија се садржина уноси у диспозитив пресуде којом се брак разводи.²⁷³ Чињеница да је основ за развод брака писмени споразум брачних другова, дакле да међу њима нема спора, оставља простора за могућност да се исти повери на спровођење јавном бележнику.²⁷⁴ Спорно је питање да ли би бележници могли да спроводе поступке за споразумни развод брака када супружници имају заједничке деце над којом врше родитељско право, јер је веома упитно да ли они могу да врше процену најбољег интереса детета, што је у овом поступку од примарног значаја (процена најбољег интереса детета врши се независно од постигнутог споразума о заједничком или самосталном вршењу родитељског права између супружника који се разводе). Чини се да би наш законодавац могао следити решење из словеначког права и дозволити спровођење поступка за споразумни развод брака пред нотаром када супружници немају заједничке деце над којом врше родитељско право,²⁷⁵ под условом да су супружници претходно, у писаној форми, постигли споразум о подели заједнички стечене имовине, евентуално и споразум о издржавању супружника, ако се легислатор

²⁶⁸ Н. Стојановић, О (не)оправданости поверавања развода брака јавним бележницима, „*Универзално и особено у праву*“: зборник радова са међународног научног скупа, Том II, Косовска Митровица, 2018, стр. 292.

²⁶⁹ Поред судске процедуре развода брака, право Словеније, а од 2019. године, предвиђа могућност развода брака пред јавним бележником, и то када супружници немају заједничке деце над којом врше родитељско право. Након што се сагласе о питањима поделе заједнички стечене имовине, издржавања супружника и закупа стана у коме су живели као супружници, они се обраћају нотару са предлогом за споразумни развод брака, састављеним у форми јавнобележничког записа, те се брак сматра разведеним потписивањем ове исправе. *Ibid.* стр. 304.

²⁷⁰ Право Румуније, поред развода брака пред судом, предвиђа два ванпарнична поступка за развод брака – поступак за развод брака пред нотаром и поступак за развод брака пред матичарем. *Ibid.* стр. 300–304.

²⁷¹ Чл. 210. ст. 2. Породичног закона.

²⁷² Чл. 40. Породичног закона.

²⁷³ Чл. 225. Породичног закона.

²⁷⁴ М. Dika, “Izvanparnična” i concilijacijska funkcija javnih bilježnika – *de lege lata* i *de lege ferenda*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 59, (6), 2009, стр. 1158.

²⁷⁵ Тако и: Н. Стојановић, Овлашћења јавних бележника у уређењу породичноправних односа у државама на простору бивше СФРЈ, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 76, 2017, стр. 520.

определи да пропише обавезу његовог закључења.²⁷⁶ С друге стране, уколико би дошло до спора међу супружницима у погледу неке правнорелевантне чињенице, које јавни бележник не би био властан да реши, он би предмет уступио надлежном суду, на који начин се не би повредило правило о његовом поступању у неспорним стварима.²⁷⁷

Напоследку, овакво решење би умногоме растеретило судове од бројних бракоразводних парница, без штете по правну сигурност странака у поступку. Следствено напред наведеном, измене постојеће законске регулативе би могле ићи у правцу остављања могућности супружницима да бирају код кога ће се развести. Други правни пут могао би бити давање овлашћења од стране законодавца суду да спровођење овог поступка делегира нотару онда када супружници немају заједничке деце, што би могло бити погодније решење с обзиром на чињеницу да нема потомства чије би интересе требало нарочито штитити.

У свом поступању, нотар је непристрасно лице које настоји да заштити интересе свих учесника одређеног поступка, што га чини подобним за вршење послова медијације. Медијација је поступак у коме трећа непристрасна особа (медијатор) помаже странкама да споразумно реше спор, без могућности да им намеће своје мишљење о решењу спора или да га сам реши.²⁷⁸ Нотар, као медијатор, би у случају успешног окончања поступка мирења могао да засведочи споразум који су странке постигле. С друге стране, у поступку медијације странке неће увек доћи до споразумног решења. У том случају би нотар могао саставити записник о радњама које су пред њим предузете, а који би могао помоћи при решавању спора у евентуалном поступку пред судом.²⁷⁹ При томе, у деловању јавног бележника *de lege lata* садржани су неки елементи мирења, као што су саветовање и упозоравање странака, те брига о њиховим интересима приликом закључења различитих правних послова.²⁸⁰ У вези са наведеним поступком, у литератури има мишљења да би се исти могао применити у наследноправним стварима, односно поступку деобе наследства,

²⁷⁶ Јавнобележничка комора Републике Србије је, иначе, поднела 2017. године иницијативу да се споразумни развод брака повери јавним бележницима, без икаквих ограничења у погледу тога да ли супружници имају заједничку децу или не.

²⁷⁷ Н. Стојановић, Овлашћења јавних бележника у уређењу породичноправних односа у државама на простору бивше СФРЈ, стр. 520.

²⁷⁸ М. Дика, *op. cit.* стр. 1166.

²⁷⁹ В. Ријавец, *op. cit.* стр. 117.

²⁸⁰ М. Дика, *op. cit.* стр. 1168.

онда када се наследници сагласе да спор желе решити споразумно.^{281, 282} Законских забрана у погледу поступања јавних бележника у оваквим правним стварима нема, па би они убудуће могли спроводити медијацију као алтернативни начин решавања спорова у материји наслеђивања, а уз сагласност странака у поступку.

Имајући све напред наведено у виду, поједине поступке који се сада воде пред судом, као и поједине процесне радње, могли би спроводити јавни бележници. То би, пре свега били ванпарнични поступци, а у вези са којима не постоји законом предвиђена забрана њиховог поверавања, као што је то, на пример, поступак за уређење управљања и коришћења заједничке ствари или поступак деобе заједничке ствари. Поједине процесне радње које би и сада могли спроводити јавни бележници, пре свега попис и процена заоставштине, као и привремене мере за обезбеђење заоставштине, могле би им се убудуће и у пракси поверавати. Ово из разлога што и сами нотари желе да им се надлежности прошире. У крајњем, потребно је стално пратити и изнова разматрати све аспекте процеса дејудикализације, те на основу тога постепено ширити поље деловања нотари као повереника суда.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Године 2011, са доношењем Закона о јавном бележништву, у домаћи правни поредак је поново уведена јавнобележничка делатност, а са њом и бројне промене у правосудном систему Републике Србије. Латински нотар је учени правник чију делатност чине послови изворне и делегиране надлежности. У изворну надлежност јавног бележника спада састављање јавнобележничких исправа, која је уједно најзначајнија његова делатност јер доприноси правној сигурности и у великој мери смањује могућност злоупотреба у правном промету, те јавнобележнички депозит. Делегирани послови су, пак,

²⁸¹ N. Stojanović, Uloga javnih beležnika u naslednopravnim stvarima, стр. 44.

²⁸² У Републици Хрватској је значајна улога јавног бележника у решавању спорова мирним путем. Видети: М. Butković, Правни режим обављанја јавнобилежничке дјелатности у Европској унији, *Javni bilježnik*, br. 38, 2013, стр. 34.

они на чије спровођење судови, под одређеним условима, могу овластити јавне бележнике.

Деловање нотара као повереника суда је значајно из више разлога. Закон о јавном бележништву је начелно предвидео могућност да судови поједине послове повере на спровођење јавним бележницима. Овом могућношћу се судови и користе, па јавни бележник, а у складу са одредбама Закона о ванпарничном поступку, може предузимати поједине процесне радње које називамо припремним радњама у оставинском поступку, као што су радња састављања смртвнице, пописа и процене заоставштине, али и радња одређивања неке од привремених мера обезбеђења заоставштине. Јавни бележник може одредити да се оставиочева имовина или њен део предају на чување поузданом лицу, донети решење да се готов новац, хартије од вредности и друге важне исправе предају на чување суду или јавном бележнику, као и решење о печатењу оставиочевог стана или појединих просторија у њему. У пракси се, међутим, њима на спровођење поверава само радња састављања смртвнице.

У погледу поверавања спровођења поступака јавном бележнику постоје законска ограничења. Тако, нотару се, по слову Закона о ванпарничном поступку, не може поверити спровођење поступака у статусним и породичним стварима, поступака за одређивање накнаде за експроприсану непокретност, вођење јавних књига и регистара за које је законом предвиђено да их води суд, састављање исправа за које је овим законом предвиђена искључива надлежност суда, те спровођење поступка за расправљање заоставштине када је за наслеђивање меродавно право стране државе. Дакле, ради се, једним делом, о правним стварима које су регулисане императивним нормама и у којима доминира општи интерес, односи који захтевају интензивнију правну заштиту и садејство суда, а другим делом о ванпарничним односима које не карактерише слобода располагања учесника и које они не би могли уредити споразумно. Закон о јавном бележништву искључује могућност поступања нотара као повереника суда када је у питању вођење парничног поступка, изузев радње достављања писмена и радње обезбеђења доказа, затим вођење поступка извршења и обезбеђења и послове за које је надлежан други државни орган, а по законима који уређују надлежност и поступак пред тим органом. Става смо да постављена ограничења имају свог утемељења са становишта природе

односа чије је регулисање изузето из делегиране надлежности нотара, а све са циљем очувања правне сигурности странака.

Што се тиче могућности спровођења поступака, Закон о ванпарничном поступку предвиђа могућност поверавања јавном бележнику спровођења осталих поступака, мимо оних за које постоји изричита законска забрана, за које је по овом закону надлежан суд. Супротно од овако широко дефинисаног круга поступака, резултати спроведеног истраживања показали су да судови нотарима поверавају једино оставинске поступке на спровођење. Остаје нејасно због чега се не поступа на исти начин када су у питању други ванпарнични поступци за уређење имовинских односа нормирани овим законом, као што је поступак уређења међа, деобе заједничких ствари или имовине или поступак уређења управљања и коришћења заједничке ствари, нарочито ако се има у виду потреба за растерећењем правосудног апарата, као један од разлога за поновно увођење нотаријата у домаћи правни поредак. Одговор на ово питање могао би се потражити у чињеници да неће увек бити целисходно поверити одређену ванпарничну ствар јавном бележнику, посебно када су у питању контенциозне ванпарничне ствари, али и чињеници да се пракса поверавања ових поступака јавном бележнику у домаћем правном поретку још увек није формирала.

У широком спектру деловања нотара, нарочиту пажњу завређују његова овлашћење у поступку за расправљање заоставштине. Поверавање овог поступка нотару врши се доношењем двају решења, од којих прво, а којим се само поверава спровођење поступка јавном бележнику, доноси поступајући судија, док друго, којим се одређује конкретни јавни бележник, доноси председник суда. Будуће измене прописа који нормира овај поступак могле би обухватити ове одредбе, у смислу предвиђања да се једним решењем одлучи о поверавању поступка и одреди конкретни јавни бележник који ће поступак спровести. Критеријум за одлуку суда о томе хоће ли поверити оставински поступак, али и било коју поједину процесну радњу нотару, јесте правни стандард целисходности, а чија се садржина има утврђивати у сваком конкретном случају.

Из разговора са нотарима, дошли смо до закључка да се готово сви поступци за расправање заоставштине поверавају њима на спровођење, што има бројних добрих страна. Наиме, у највећем броју случајева, поверени поступци се окончавају у кратком

временском року, а свакако краћем него ли пред оставинским судом. Према резултатима спроведеног истраживања, на територији града Лесковца и Ниша, то је у просеку рок од 3 до 6 месеци од дана поверавања. Интереси учесника у поступку, непосредно наследника, а посредно и њихових, као и оставиочевих поверилаца, остају очувани и када поступак за расправљање заоставштине и поједине радње у њему спроводи нотар, будући да он предузима све радње у поступку које би предузимао суд, при чему стручност и непристрасност нотара дају гаранцију у погледу квалитета пружене правне заштите. Један број судија, а нарочито судијских помоћника сада је ослобођен дужности спровођења поменутог поступка, што оставља простора за њихово ангажовање у спровођењу неких других поступака, посредно доприносећи ефикасности у другим правним областима. Чињеница је, такође, да странке могу непосредније комуницирати са јавним бележником него са судијом.

Када говоримо о упоредноправним системима и њиховој регулативи истраживане материје, увиђамо бројне сличности са домаћим правним поретком. На пример, права свих држава бивше СФРЈ, осим Словеније, предвиђају могућност поверавања оставинског поступка јавним бележницима. У неким од њих, као што је право Хрватске, спровођење поступка за расправљање заоставштине од стране нотара је правило. У праву Македоније и Федерације Босне и Херцеговине нису предвиђена посебна законска ограничења по питању поверавања оставинског поступка. Ограничење постоји у праву Црне Горе, и то у случајевима када треба одредити неку од мера за обезбеђење заоставштине, као и у Закону о ванпарничном поступку Републике Српске, када неко од учесника поступка захтева да се исти спроведе искључиво пред судом. По питању начина и поступка поверавања јавном бележнику, домаћи прописи и прописи поменутих правних система су у великој мери усаглашени, са разликом у погледу рокова за спровођење повереног посла. У Црној Гори, јавни бележник има рок од 60 дана од дана пријема предмета да оконча поступак, док је у Републици Српској то рок од 90 дана. Право Хрватске предвиђа рок који одреди суд, док у праву Федерације Босне и Херцеговине поступак мора бити спроведен у разумном року. Од поменутих законских решења, најприхватљивија су она која јавном бележнику постављају јасан временски оквир за спровођење поступка, а из разлога ефикасности и правне сигурности. Када спроводи оставински поступак, јавни бележник примењује одредбе закона који регулише овај поступак, те доноси одлуке које би у

конкретном случају доносио суд. Као и у домаћем правном систему, на ове одлуке је могуће изјављивати правне лекове, о којима одлучују судија појединац надлежног суда, вршећи на тај начин неку врсту надзора над радом јавног бележника. Истоветност решења постоји и када се у повереном поступку појави спор о чињеницама од којих зависи неко право учесника истог, у ком случају не постоји надлежност нотара за његово решавање, већ његова обавеза да списе предмета врати надлежном суду.

Што се тиче појединих процесних радњи, уочавамо мање разлике, пре свега када је у питању радња састављања смртовнице. Њено предузимање је, за разлику од домаћег права, у надлежности матичара који врши упис смрти у матичну књигу умрлих. Надлежност матичара није искључива, с обзиром на то да смртовницу може саставити или допунити суд онда када матичар то из неког разлога није могао учинити. Када говоримо о радњи пописа и процене заоставштине, упоредноправни системи су усаглашени по питању разлога и услова за предузимање ове мере, те ствари које попис и процена заоставштине обухватају. Слична је ситуација и са мерама за обезбеђење заоставштине. Мера предаја ствари поузданом лицу постоји у свим сагледаваним правима, и као ни у праву Републике Србије, нотар није предвиђен као могуће поуздано лице. За одређивање ове мере надлежан је суд или орган управе, а само у Црној Гори то изузетно може бити нотар. Постављање привременог старатеља заоставштине је у искључивој надлежности суда, уз изузетак права Републике Српске, где ову меру има предузети надлежни орган старатељства. Меру печатења оставиочевог стана изричито предвиђају права Хрватске и Федерације Босне и Херцеговине, при чему се разлика у односу на домаће право огледа у решењу да одлуку о скидању печата поред суда, може донети и јавни бележник.

Са појединим специфичностима издваја се право Словеније, у коме јавни бележник не може спроводити оставински поступак, а његова овлашћења као повереника суда односе се на мере за обезбеђење заоставштине. Тачније, њему може бити предата на чување заоставштина завештаоца или њен део, а може бити и постављен за старатеља заоставштине, које решење би могли усвојити и остали поменути упоредноправни системи.

Резултати спроведеног истраживања показали су неподударност између овлашћења која закон даје нотарима у погледу њихове делегиране надлежности и њиховог деловања у

практи. У разговору са јавним бележницима на територији града Лесковца и града Ниша сазнали смо да им се од појединих процесних радњи поверава само састављање смртовнице, те да не бележе ниједан случај спровођења пописа и процене заоставштине, док је одређивање неке од привремених мера за обезбеђење заоставштине реткост. Сарадња са судом остварује се и када су у питању оставински поступци, који се, према речима нотара, сада окончавају у законом предвиђеном року, док су као највећу сметњу у спровођењу истог сви они навели немогућност уредног достављања, али у мањем броју случајева. У вези са питањем поверавања неких других поступака и процесних радњи, јавни бележници су исказали позитиван став са жељом да се убудуће круг поверених послова прошири и предлогом да то, међу првима, буде поступак за споразумни развод брака без заједничке деце над којима супружници врше родитељско право. Истичу да, *de lege ferenda*, очекују повећање обима послова које ће обављати по налогу суда.

Спроведено теоријско и емпиријско истраживање указало је на бројне предности и оправданост делегирања појединих поступака и процесних радњи са судова на јавне бележнике. Чињеница је да нотари поверене послове спроводе ефикасно, гарантујући притом правну сигурност и квалитетну правну услугу странкама у поступку. Растерећење судова од поступања у „несудећим“ правним стварима се кроз спровођење оставинског поступка и претходних радњи у њему од стране нотара неспорно остварује. С тим у вези, очекивано ширење круга поверених послова које они обављају по налогу суда представљало би још један корак ка афирмисању њихове комплексне делатности, те унапређењу квалитета рада читавог домаћег правосудног апарата чији су саставни део.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамовић Сима, Правноисторијски аспекти нотаријата, у: Хибер Драгор (прир.), *Јавнобележничко право*, Београд, 2005, 58–62.
2. Butković Marija, Pravni režim obavljanja javnobilježničke djelatnosti u Europskoj uniji, *Javni bilježnik*, br. 38, 2013, 32–42.
3. Vuletić Vladimir, Latinski notarijat: temelji i izgradnja, *Pravni život*, br. 12, 2012, 61–78.
4. Gavella Nikola, Belaj Vlado, *Nasljedno право*, Zagreb, 2008, Narodne novine.
5. Георгиев Ана, *Делатност јавних бележника у Републици Србији*, мастер рад, Ниш, 2019, Правни факултет Универзитета у Нишу.
6. Дивјакоски Томислав, *Улогата на нотарите во вонпарничната постапка и постапката за извршување во правото на Република Мекодинаја*, магистерски труд, Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола, Правен факултет – Кичево, Битола, 2019.
7. Dika Mihajlo, “Izvanparnična” i koncilijacijska funkcija javnih bilježnika – *de lege lata* i *de lege ferenda*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 59, (6), 2009, 1153–1177.
8. Дракић Гордана, Нормативно уређење установе јавног бележничтва у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (Краљевини Југославији), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4, 2014, 201–215.
9. Ђурђевић Дејан, *Јавни бележници – ко су и шта раде*, Београд, 2014, Јавнобележничка комора Србије.
10. Ђурђевић Дејан, *Јавнобележничка делатност*, Београд, 2014, Досије студио.
11. Ђурђевић Дејан, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку; у: Лилић Стеван (прир.), *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Србије – књига 3*, 2013, Правни факултет Универзитета у Београду, 154–168.
12. Ђурђевић Дејан, Правни положај нотара у европским правним порецима и у српском праву, у: Лилић Стеван (прир.), *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Србије – књига 1*, Зборник радова, Београд, 2011, Правни факултет Универзитета у Београду, 156–172.

13. Đurđević Dejan, Opravdanost poveravanja ostavinskog postupka javnim beležnicima, *Pravni život*, br. 11, 2013, 697–712.
14. Đurđević Dejan, Utvrđivanje identiteta učesnika u postupku sastavljanja notarske isprave, *Pravni život*, br. 12, 2011, 63–82.
15. Живковић Милош, Употреба информационих технологија у поступку уписа у катастар непокретности, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 84, 2019, 171–190.
16. Živković Miloš, Živković Vesna, O uvođenju javnog beležništva u Srbiji, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 63, (2), 2013, 433–448.
17. Ivasić Ljerka, Zapažanja o ostavinskim postupcima koje vode javni beležnici, *Javni bilježnik*, br. 30, 2009, 27–32.
18. Јанчић Меланија, Значај и улога јавног бележника у наследном праву Србије, *Култура полуса*, бр. 33, 2017, 451–465.
19. Караникић Мирић Марија, Историја поштравања законске форме уговора о отуђењу непокретности у српском праву, *Теме*, XXXIX, бр. 4, 2015, 1295–1317.
20. Karanikić Mirić Marija, Odgovornost javnih beležnika u srpskom građanskom pravu, *Pravni život*, br. 10, 2014, 559–583.
21. Кнежић-Поповић Драгана, Правна природа јавног бележництва, *Pravni zapisi*, br. 2, 2010, 339–363.
22. Korać Velibor, Doprinos notara sigurnosti pravnog prometa, *Ohrid School of Law, Third International Scientific Conference*, br. 6, 2017, Ohrid, 81–92.
23. Коцић Јована, *Надлежност јавних бележника у породичноправним стварима у државама са простора некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*, мастер рад, Ниш, 2018, Правни факултет Универзитета у Нишу.
24. Kadić Ljiljana, Uloga notara u ostavinskom postupku po pozitivnim naslednopravnim propisima Crne Gore, *Strani pravni život*, br. 1, 2012, 310–321.
25. Krešić Mirela, Zakon o javnim bilježnicima Kraljevine Jugoslavije iz 1930, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 63, (2), 2013, 353–382.
26. Кузмановић Бојан, Појам, историјски развој и значај јавног бележництва, *Билтен Републичког јавног правобранилаштва*, бр. 4, 2012, 80–88.
27. Поњавић Зоран, *Породично право*, Београд, 2014.

28. Радишић Јаков, *Облигационо право*, Ниш, 2014.
29. Раковић Ђорђе, Нотар као повјереник суда у оставинском поступку, *Српска правна мисао*, бр. 51, 2018, 23–40.
30. Ријавец Весна, Улога нотара у грађанском праву Словеније, *Анали Правног факултета у Београду*, година LVIII, бр. 1, 2010, 108–129.
31. Senjak Kata, Notarijat i izvršnost notarskih akata, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, бр. 63, (2), 2013, 449–482.
32. Станковић Гордана, *Грађанско процесно право, Парнично процесно право*, Ниш, 2010, Правни факултет у Нишу – Центар за публикације, 426–428.
33. Станковић Гордана, Трговчевић Прокић Милена, *Коментар Закона о ванпарничном поступку*, Београд, Службени гласник РС, 2015.
34. Станковић Гордана, Трговчевић-Прокић Милена, Поверавање поједине процесне радње јавном бележнику, *Правна ријеч*, бр. 43, 2015, 59–74.
35. Станојевић Невена, *Овлашћења јавног бележника у наследноправним стварима у праву Републике Србије и правима бивших југословенских република*, мастер рад, Ниш, 2017, Правни факултет Универзитета у Нишу.
36. Стоев Фиданчо, Положбата и овластувањата на нотарот како повереник на судот во оставинската постапка, *Нотариус*, бр. 11, Нотарска комора на Република Македонија, 12–17.
37. Стојановић Наташа, Овлашћења јавних бележника у уређењу породичноправних односа у државама на простору бивше СФРЈ, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 76, 2017.
38. Стојановић Наташа, О (не)оправданости поверавања развода брака јавним бележницима; у: „*Универзално и особено у праву*“: зборник радова са меѓународног научног скупа, Том II, Косовска Митровица, 2018, 289–311.
39. Стојановић Наташа, Шта доносе ново измене и допуне Закона о наслеђивању Републике Србије, *Право – теорија и пракса*, бр. 7–9, 2015.
40. Stojanović Nataša, Uloga javnih beležnika u naslednopravnim stvarima, *Pravni život*, бр. 12, 2011, 31–46.
41. Стојановић Наташа, Видић-Трнинић Јелена, *Поступак за расправљање заоставштине у Србији*, Ниш, 2015, Правни факултет, Центар за публикације.

42. Трговчевић-Прокић Милена, *Овлашћења јавног бележника*, Београд, 2007, Службени гласник.
43. Цветић Раденка, *Нова правила у поступку уписа у катастар непокретности. Упис заједничке својине супружника*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4, 2019, 1167–1186.
44. Crnić Jadranko, *Spor o vrijednosti ostavine radi određivanja nagrade javnom bilježniku*, *Javni bilježnik*, br. 25, 2007, 26–27.

ПРОПИСИ

1. Закон за ванпарнична постапка Северне Македоније, *Службени весник на РМ*, 9/08.
2. Закон за нотаријатот Северне Македоније, *Службени весник на РМ*, бр. 72/2016, 142/2016 и 233/2018.
3. Закон о ванпарничном поступку Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, br. 36/09 i 91/16.
4. Закон о ванпарничном поступку Србије, *Службени гласник РС*, 25/82 и 48/88 и *Службени гласник РС*, 46/95 – др. закон, 18/05 – др. закон, 85/12 , 45/13 – др. закон, 55/14, 6/15 и 106/15 – др. закон.
5. Закон о ванпарничном поступку Црне Горе, *Службени лист РЦГ*, бр. 27/06 и 20/15.
6. Закон о dedovanju, *Uradni list SRS*, št. 15/76, 23/78, *Uradni list RS*, št. 13/94 – ZN, 40/94 – odl. US, 117/00 – odl. US, 67/01, 83/01 – OZ, 73/04 – ZN-C, 31/13 – odl. US in 63/16.
7. Закон о експропријацији, *Службени гласник РС*, 53/95, *Службени лист СРЈ*, 16/2001 – одлука СУС и *Службени гласник РС*, 20/2009, 55/2013 – одлука УС и 106/2016 – аутентично тумачење.
8. Закон о јавном бележништву Србије, *Службени гласник РС*, 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – други закон, 93/14 – други закон, 121/14, 6/15 и 106/15.
9. Закон о јавном билежништву Хрватске, *Narodne novine*, 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09 и 120/16.
10. Закон о наслеђивању Србије, *Службени гласник РС*, 46/95, 101/03 – одлука УСРС и 6/15.

11. Zakon o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 80/14.
12. Zakon o nasljeđivanju Hrvatske, *Narodne novine*, 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15 и 14/19.
13. Zakon o notariatu Slovenije, *Uradni list RS*, št. 2/07 – uradno prečišćeno besedilo, 33/07 – ZSReg-B, 45/08 и 91/13.
14. Закон о оверавању потписа, рукописа и преписа, *Службени гласник РС*, 93/14, 22/15 и 87/18.
15. Закон о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014 и 87/2018.
16. Закон о поступку уписа у катастар непокретности и водова, *Службени гласник РС*, 41/18, 95/18 и 31/19.
17. Закон о промету непокретности, *Службени гласник РС*, 93/14, 121/14 и 6/15.
18. Закон о хипотеци, *Службени гласник РС*, бр. 115/2005, 60/2015, 63/2015 – одлука УС и 83/2015.
19. Породични закон, *Службени гласник РС*, 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15.

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОР

1. Упутство за спровођење одредаба чл. 30а и 110а Закона о ванапарничном поступку и члана 98. Закона о јавном бележничтву; преузето 25.12.2019. године, <http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/16Bilten1.pdf>.

САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

Јавнобележничка делатност представља саставни и веома важан део функционисања савременог правног система. Поновним увођењем ове самосталне правничке професије у правни систем Републике Србије, појавила се потреба за дефинисањем поља његовог деловања, те других одлучних питања у вези са делатношћу нотара. Предмет овог рада је надлежност нотара као повереника суда, а његов циљ да се кроз обраду теоријских ставова и позитивноправних законских решења на свеобухватан начин сагледа круг његових овлашћења. Коришћени методи теоријског истраживања су нормативни метод, дескриптивни метод, упоредноправни метод и историјски метод.

На самом почетку, аутор чини осврт на питање увођења јавног бележништва у правни поредак Републике Србије, те важеће формалне изворе права односне области. Даље, укратко је обрађено и питање изворне надлежности нотара, као оне која представља срж његове делатности. Централни део рада заузима питање послова делегиране надлежности јавних бележника, то јест послова које им поверава суд, са нагласком на поступак за расправљање заоставштине. С тим у вези, као занимљиво се поставља и питање неповерљавања нотарима неких других поступака и процесних радњи у погледу којих не постоји законска забрана поверљавања. Кроз обраду појединих института, а са намером да се ова материја упореди са стањем у другим правним системима, учињен је осврт на правну регулативу ове области у државама насталим распадом бивше СФРЈ. Саставни део овог рада, а у вези са постављеним циљем, чине и резултати спроведеног емпиријског истраживања коришћењем методе интервјуа, са намером да се испита стање ствари у вези са задатом темом у пракси. Сагледавањем постојећих решења, те њихове практичне примене, аутор сматра да ова област деловања нотара завређује појачану активност законодавца у смеру ширења круга послова које би нотари могли као повереници суда обављати *de lege ferenda*.

Кључне речи: јавни бележник, јавнобележничка делатност, делегирани послови, оставински поступак.

SUMMARY AND KEY WORDS

PUBLIC NOTARY AS A COURT COMMISSIONER

Notary activity is an integral and very important part for the functioning of the modern legal system. With the reintroduction of this independent legal profession into the legal system of the Republic of Serbia, there was a need to define the field of their activities, and other decisive issues related to the activities of public notaries. The subject of this paper is the jurisdiction of the public notary as a court commissioner, and its goal is to process the theoretical positions and positive legal solutions in a broad manner to comprehend the range of their jurisdiction. The methods used for the theoretical research were the normative method, the descriptive method, the comparative law method and the historical method.

At the very beginning, the author makes a retrospection of the introduction of public notaries in the legal system of the Republic of Serbia, and the valid formal sources of law in the relevant field. Furthermore, the issue of the original notary jurisdiction, as the one that represents the core of their activity is briefly related to. The central part of the paper deals with the issue of delegated jurisdictions of public notaries, that is, tasks they are entrusted by the court, with an emphasis on the inheritance procedures. Pursuant to this, there is an interesting question of not entrusting any other procedures or procedural actions to the public notaries even though there are no legal prohibitions. By processing some institutions with the goal to compare this matter with the situations in other legal systems, a retrospect was made to the legal regulations for this domain in the countries that were formed by the disintegration of the former SFRY. An integral part of this paper, and pursuant to the goal, are the results of the empirical research gained by the method of interviews, with the intention to examine the state related to the topic in practice. Considering the existing solutions, and their practical application, the author believes that this area of public notary jurisdiction deserves an increased legislator activity to expand the range of tasks that notaries could perform as *de lege ferenda*.

Key words: public notary, public notary jurisdiction, delegated affairs, inheritance procedures

БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Тијана Миленковић рођена је дана 05.08.1995. године у Лесковцу, где је завршила основну школу и гимназију.

По завршетку средње школе, 2014. године, уписала је основне академске студије права на Правном факултету Универзитета у Нишу, на којем је дипломирала 2018. године, са просечном оценом 9,63.

Године 2018. уписала је мастер академске студије права на истом факултету, одредивши се за ужу грађанскоправну научну област, са које је положила све испите са просечном оценом 9,83.

Након стицања дипломе на основним студијама, усмерила се ка стицању теоријских и практичних знања потребних за полагање правосудног испита, а ради даљег професионалног усавршавања, у коју сврху је започела обављање приправничког стажа као приправник у адвокатској канцеларији у Нишу од јануара 2020. године.

Била је стипендиста Министарства просвете Републике Србије и Фонда за младе таленте „Доситеј“.

Од страних језика говори енглески језик.